

КОРНЯТ Роман Русланович

Історія ізраїльсько-палестинського конфлікту /
History of the Israeli-Palestinian Conflict

спеціальність: 291 - Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

освітньо-професійна програма - Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи
МВСКм-21
Р. Р. Корнят

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент, О. М. Яремко

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

" ____ " _____ 20__ р.

Завідувач кафедри
_____ **О. І. Тулай**

ТЕРНОПІЛЬ - 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМА ХРОНОЛОГІЗАЦІЇ ІЗРАЇЛЬСЬКО-ПАЛЕСТИНСЬКОГО КОНФЛІКТУ	7
Висновки до розділу 1	21
 РОЗДІЛ 2. ІЗРАЇЛЬСЬКО-ПАЛЕСТИНСЬКИЙ КОНФЛІКТ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ СТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ	 22
2.1. Предмет ізраїльсько-палестинського конфлікту	22
2.2. Інші елементи структури ізраїльсько-палестинського конфлікту	32
Висновки до розділу 2	37
 РОЗДІЛ 3. МИРНЕ ВИРІШЕННЯ ІЗРАЇЛЬСЬКО-ПАЛЕСТИНСЬКОГО КОНФЛІКТУ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ	 41
3.1. Проблема пошуку шляхів вирішення ізраїльсько-палестинського конфлікту	41
3.2. Сучасні тенденції медіації в ізраїльсько-палестинському конфлікті	49
Висновки до розділу 3	61
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73

ВСТУП

Актуальність дослідження. Війна в Газі, яка почалася з нападу ХАМАС на Ізраїль 07 жовтня 2023 р. і продовжилася ізраїльським наступом на Газу, відродила інтерес до вирішення ізраїльсько-палестинського конфлікту. Як і під час широкомасштабної війни в Україні (з 2022 р. по сьогоднішній день), позиції держав сильно змінилися після холодної війни. Багатополярний характер міжнародної системи, кінець ідеологічної лояльності та транзакційні відносини між державами призводять до малоймовірних зближень і різноманітних нетрадиційних позицій, зокрема і до ізраїльсько-палестинського конфлікту.

За період ізраїльсько-палестинського конфлікту відбулося стільки військових, політичних, дипломатичних, економічних та інших подій, яких би вистачило на повноцінну історію не однієї держави.

Складність природи ізраїльсько-палестинського конфлікту визначається гостротою виявлених протиріч, інтенсивністю та калейдоскопічністю розвитку подій, що створює додаткові проблеми для будь-якого дослідника, який намагається представити його науковий аналіз та запропонувати шляхи його вирішення.

У зв'язку з вище зазначеним констатуємо, що на сьогодні архіважливо проводити комплексні розвідки генези ізраїльсько-палестинського конфлікту, що сприятимуть напрацюванням шляхів його управління та/чи вирішення.

Окремі аспекти проблематики ізраїльсько-палестинського конфлікту розкрито у працях вітчизняних науковців таких як: Голопатюк Л. С., Ель-Кафарна М. С., Магда Є. В., Парамонов Д. Ю., Тимошенко Р. І., Ісаєва В. В., Федченко Є. М., Юрчак В. М. та ін.

В останні роки доволі багато досліджень зроблено іноземними науковцями, які дещо по новому дають можливість глянути на витоки і динаміку ізраїльсько-палестинського конфлікту, мають велике значення для аналізу відносин між Ізраїлем та Палестиною, зокрема: Абрамс Елліот, Нарія

Ніколь, Агірре Маріано, Гонсалес Бустело Мейбл, Хуан Аріас, Кабрал Джон, Юлія Гриньйон, Чарльз Сміт та ін.

Мета дослідження - комплексне вивчення генези ізраїльсько-палестинського конфлікту і напрацювання на базі отриманих результатів науково-обґрунтованих рекомендацій міжнародно-правового характеру, які сприятимуть остаточному і справедливому вирішенню палестино-ізраїльського конфлікту.

Досягненню мети сприяло вирішення наступних *завдань*:

- 1) дослідження і аналіз проблеми хронологізації ізраїльсько-палестинського конфлікту;
- 2) вивчення предмету ізраїльсько-палестинського конфлікту;
- 3) дослідження інших елементів структури ізраїльсько-палестинського конфлікту;
- 4) розкриття проблеми пошуку шляхів вирішення ізраїльсько-палестинського конфлікту;
- 5) дослідження сучасних тенденцій медіації в ізраїльсько-палестинському конфлікті.

Об'єктом дослідження є міжнародні відносини у сфері ізраїльсько-палестинського конфлікту.

Предметом дослідження є історія ізраїльсько-палестинського конфлікту.

Методи дослідження. Використання *загальнонаукових і спеціальних методів дослідження* дало можливість відстежити і проаналізувати ізраїльсько-палестинський конфлікт в історичній динаміці при максимальному врахуванні наявних національних та міжнародно-правових реалій.

У ході дослідження ізраїльсько-палестинського конфлікту було застосовано такі *загальнонаукові методи пізнання* як: узагальнення, аналіз, діалектичний, дедуктивний і системно-структурний методи.

Для аналізу міжнародно-правової основи створення двох держав на території Палестини («Єврейської держави» і «Арабської держави») були

застосовані як основні такі загальнонаукові принципи як системно-структурний та діалектичний методи.

Результатом дедуктивного методу даного дослідження став висновок про відсутність у вітчизняній науці міжнародних відносин сучасного комплексного дослідження, яке містило б глибокий національний та міжнародно-правовий аналіз усіх ключових аспектів даного конфлікту у світлі первинних установок ООН та з урахуванням усіх подальших подій та їх наслідків.

Історико-правовий метод дослідження дозволив здійснити аналіз актів і документів ООН, прийнятих у зв'язку з вирішуванням ізраїльсько-палестинського конфлікту у світлі настанов Резолюції № 181 [25].

Формально-логічний метод був застосований у світлі пропозиції створення міжнародного судового органу *ad hoc* щодо розслідування скоєних злочинів на окупованих у ході ізраїльсько-палестинського конфлікту територіях.

Метод прогнозування було використано щодо перспектив подальшого врегулювання ізраїльсько-палестинського конфлікту з урахуванням авторських пропозицій щодо його вирішення.

Наукова новизна магістерської роботи:

вперше:

- здійснено спробу комплексного дослідження ізраїльсько-палестинського конфлікту в історичній динаміці при максимальному врахуванні наявних національних та міжнародно-правових реалій;

розвинено:

- ідею про те, що при розгляді витоків палестино-ізраїльського конфлікту необхідно розширити хронологічні рамки і звернутися до подій IX н.е., оскільки саме з цього часу починається конфлікт між євреями та палестинськими арабами;

- ідеї про шляхи вирішення ізраїльсько-палестинського конфлікту;

вдосконалено:

- положення, що стосуються структурних елементів ізраїльсько-палестинського конфлікту;

- положення про тенденції розвитку медіації у вирішенні міжнародних конфліктів, зокрема ізраїльсько-палестинського.

Практичне значення одержаних результатів зумовлене можливістю включення пропозицій, висновків та результатів, що сформульовані у магістерській роботі, до процесу здійснення урегулювання заявленої у ній проблеми. Положення і висновки магістерського дослідження можуть бути застосовані під час напрацювань рішень щодо ізраїльсько-палестинського конфлікту. Результати магістерської роботи можуть стати підґрунтям для подальших наукових розвідок з проблематики ізраїльсько-палестинського конфлікту. Використання результатів магістерської роботи можливе і у викладанні навчальних дисциплін «Міжнародне право», «Теорія міжнародних конфліктів», «Глобальна безпека та міжнародні конфлікти» та ін.

Структура магістерської роботи. Структуру наукової розвідки становлять три розділи, чотири підрозділи, а також список використаних джерел (54 найменування). Її загальний обсяг - 79 сторінок, зокрема 72 сторінки основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ПРОБЛЕМА ХРОНОЛОГІЗАЦІЇ ІЗРАЇЛЬСЬКО-ПАЛЕСТИНСЬКОГО КОНФЛІКТУ

Смерть і руйнування є кривавою кульмінацією тривалих боїв, що йдуть у складній історії ізраїльсько-палестинського конфлікту. Щоб зрозуміти останній виток насильства між Ізраїлем і Палестиною, який почався після того, як 07 жовтня 2024 р. палестинське бойове угруповання ХАМАС вчинило найбільший смертельний напад на Ізраїль (убивши понад 1400 людей і захопивши, за останніми оцінками, майже 200), а Ізраїль відповів інтенсивним контрнаступом, який включав наказ здійснити «повну облогу» Гази, важливо проаналізувати послідовність подій, які призвели до цього [20].

Проблемі ізраїльсько-палестинського конфлікту особливу увагу приділяє у своїх аналітичних працях з міжнародних відносин та історії Олександр Ігнатенко. У хронологізації даного конфлікту він виокремлює лише два періоди:

1) *домодерні часи*. У цей період вперше на території сьогоdnішнього Ізраїлю сформувалися місцеві держави, у тому числі й Ізраїльське царство. Проте Асирійська держава (з центрами на території сьогоdnішнього Іраку) поступово окопувала дані земельні території, депортувавши значну частину ізраїльтян. Інші ж вихідці з ізраїльських племен залишилися жити на цій території, і в певній мірі зазнали асиміляцію з представниками других місцевих етнічностей. Почергово даний регіон окупували різні стародавні імперії. Але в історії єврейства значну роль відіграла Римська імперія, супроти якої ізраїльтяни неодноразово повставали, отримуючи у відповідь від неї жорстокі фізичні насильства, а також масові переселення осіб, що сповідували юдаїзм (переважно у Європу) [9].

2) *модерні часи*. ХІХ ст. характеризується розвитком ідеології націоналізму, яку формували еліти низки європейських бездержавних народів, зокрема єврейського. Серед євреїв, що проживали на території Європи,

популярності набули ідеї сіонізму (єврейського націоналізму). В їх основі лежали вчення про об'єднання єврейського народу задля відродження на його історичній батьківщині власної держави.

Парадоксально, але зростання у Європі після Першої світової війни антисемітських настроїв зумовило переїзд багатьох євреїв у регіон їх «історичної батьківщини» (Палестину). На той час у регіоні проживала не значна кількість євреїв (біля 10-15%), домінувала мусульманська культура і за ним (після розпаду Османської імперії) здійснювала контроль Велика Британія (згідно з мандатом Ліги Націй) [9].

Перед кожною національною держава постає одна важлива проблема: не збігання територіальних кордонів з межами етнічними (її етнічні представники залишаються за межами державного кордону власної країни, тоді як представники інших етнічних груп перебувають на території цієї країни).

Проте зауважимо, що попри все дані труднощі не часто зупиняють процес утворення нових країн. Так зупинити чи стримати створення євреями власної держави після Другої світової війни було неможливим. Адже було б нестерпним фактичне проживання євреїв у європейських країнах, де їх ще так недавно гнали у гетто, вбивали, обкрадали тощо. На процес єврейського державотворення вплинуло і те, що Британська імперія змушена була знаходити баланс між бажанням євреїв приїжджати у Палестину та арабським деколонізаційним націоналізмом. Для неї простіше було залишити даний регіон. Прийняття Генеральною асамблеєю ООН у листопаді 1947 р. декларації № 181 - легалізована передумова цьому, адже дала добро з мандатної території створити арабську державу, єврейську державу та місто Єрусалим передати під міжнародний контроль [9]. Але даний план не був реалізований, насамперед, через супротив арабських сил ще до того, як здійснювалося проголошення держави Ізраїль. До даного збройного конфлікту долучилися арабські країни, але набули поразку. І це сприяло тому, що на противагу визначеним у резолюції № 181 кордонам Ізраїль у 1948 р. розширив власний державний кордон. І відбулося тричі таке повторення – у 1956, 1967 та 1973 рр. Упродовж цих

збройних конфліктів Ізраїль тримав над ситуацією домінування, здійснював контроль території, які не були резолюцією № 181 не були визначені. Так для прикладу, під контролем Ізраїлю з 1967 р. почали знаходитися Голанські висоти, при тому що до того часу жодних єврейських поселень у регіоні не було. Тому закономірно, даний регіон ООН визнає таким, який зазнає окупаційного контролю Ізраїлю [9].

Проте у 1973 р. Ізраїль після війни Судного дня забажав з арабськими державами нормалізування відносин. Проте це жодним чином не вирішувало згадуваної нами важливої проблеми – нереальність ідеального співвідношення етнічних і законних (державних) меж. Палестинці й надалі залишалися бути невдоволеними. Серед палестинців, які проживали на території Палестини, і тих, які перебували у діаспорі (біженців), з'явилися різні ідеологічні групи, які відмовлялися після чергової поразки арабських країн існуючу ситуацію визнавати. Їхні ідеологічні «вподобання» сприяли пошуку іноземних союзників, таких як Саудівська Аравія, Радянський Союз, Іран тощо. Уже близько 40 років існує між цими групами та Ізраїлем збройне протистояння. Паралельно було чимало мирних переговорів (в основному за участі США як медіатора) між Ізраїлем і Організацією визволення Палестини (далі - ОВП) [9].

На протипагу палестинцям ідея про створення двох самостійних окремих держав - Палестини та Ізраїлю – серед ізраїльтян доволі популярна. За результатами опитування 36% мешканців Ізраїлю станом на липень 2023 р. реалізацію даної ідеї вважали найоптимальнішим виходом із ситуації, що склалася між євреями і палестинцями (серед запропонованих в опитуванні варіантів даний отримав найчисельнішу кількість голосів) [9].

Черговий наступ з Гази збройних утворень (очолюваний Ісламським рухом опору) був розпочатий на 50-ту річницю війни Судного дня. Він (характер вчинених військових злочинів) суттєво вплинув на ставлення ізраїльського суспільства до способів завершення ізраїльсько-палестинського протистояння.

Популярною на сьогодні є й більш деталізовані хронології подій ізраїльського-палестинського конфлікту. Наведемо одну із них, яка досліджує ключові моменти конфлікту з 1947 р. до сьогодні:

- 29 листопада 1947 р. – *План поділу ООН.*

Генеральна Асамблея ООН ухвалила резолюцію № 181, яка закликає до поділу палестинських територій на дві держави: єврейську і арабську. Окрім цього резолюція № 181 вона встановлює необхідність створення міжнародного органу, що буде функціонувати під керівництвом ООН для управління Єрусалимом. Території Палестини знаходяться під адміністративним і військовим контролем Сполученого Королівства (відомого як мандат) після поразки у Першій світовій війні 1917 р. Османської імперії. Проте громадянська боротьба і насильство між єврейською та арабською громадами на палестинських територіях посилюється.

- 14 травня 1948 р. - *Ізраїль проголошує незалежність.*

Ізраїль проголошує свою незалежність, так як панування Сполученого королівства завершується. Спровокована проголошенням незалежності Ізраїлю, починається перша арабо-ізраїльська війна. Єгипет (за підтримки військ Саудівської Аравії, Судану та Ємену), Ірак, Йорданія, Ліван і Сирія вторглися в Ізраїль. Бойові дії тривають до 1949 р., коли Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван і Сирія підписують угоди про перемир'я.

- 11 грудня 1948 р. - *ООН розглядає питання переміщення палестинців.*

Під час арабо-ізраїльської війни 1948 р. щонайменше сімсот тисяч палестинських біженців залишає свої домівки у значній масі, відомій палестинцям як *накба* (арабське «катастрофа»). Ізраїль перемагає у війні, зберігаючи територію, надану йому ООН, і захоплюючи деякі території, призначені для уявної майбутньої палестинської держави. Ізраїль отримує контроль над Західним Єрусалимом, Єгипет отримує Смуту Гази, а Йорданія отримує Західний берег і Східний Єрусалим, включаючи Старе місто та його історичний єврейський квартал. У 1948 р. Генеральна Асамблея ООН ухвалила резолюцію № 194, яка закликає до репатріації палестинських біженців. Пізніше

палестинці вкажуть на резолюцію № 194, що встановлює «право на повернення» для палестинських біженців та їхніх нащадків. Конкретні параметри цього повернення обговорюються в наступні десятиліття, зокрема серед багатьох нащадків біженців 1948 р. та трьохсот тисяч палестинців, які покинуть свої домівки під час війни в червні 1967 р.

- 05 червня 1967 р. - 10 червня 1967 р. - *Шестиденна війна. Ізраїль та кілька його арабських сусідів ведуть Шестиденну війну.*

Ізраїль здобуває рішучу перемогу: він зазнає сімсот втрат; постраждалих у супротивників - майже двадцять тисяч. Ізраїль отримує контроль над Західним берегом і Смугою Газа - територіями, заселеними в основному палестинцями, а також над усім Східним Єрусалимом. Ізраїль також бере під контроль сирійські Голанські висоти і Синайський півострів, який є частиною Єгипту. Ізраїль залишається на Синайському півострові до квітня 1982 р.

- 22 листопада 1967 р. *Резолюція Ради Безпеки ООН закликає Ізраїль вивести війська.*

Рада Безпеки ООН ухвалила резолюцію № 242, яка закликає Ізраїль «вивести ... з територій, окупованих під час останнього конфлікту», а також припинити «військові стани та поважати і визнавати суверенітет, територіальну цілісність і політичну незалежність кожної держави, територію, а також право жити в мирі у безпечних та визнаних кордонах» [26]. Резолюція встановлює концепцію *землі заради миру*.

- 03 жовтня 1973 р. - *Війна Судного дня.*

Ще одна арабо-ізраїльська війна, відома під різними назвами: «Війна Судного дня», «Рамаданська війна» та «Жовтнева війна», ведеться, коли Єгипет і Сирія намагаються повернути окуповані Ізраїлем Синайський півострів і Голанські висоти. Напруга часів холодної війни зростає, коли Радянський Союз надає допомогу Єгипту та Сирії, а США допомагають Ізраїлю. Організація країн-експортерів нафти починає нафтове ембарго щодо країн, які підтримують Ізраїль, і ціни на нафту стрімко зростають. Бойові дії припиняються після того, як набуває чинності припинення вогню під егідою ООН (про яке домовилися

США і Радянський Союз). Рада Безпеки ООН ухвалила резолюцію № 338, яка закликає до виконання резолюції № 242 Ради Безпеки ООН [26].

- 01 вересня 1978 р. - *Кемп-Девідські угоди.*

Ізраїль та Єгипет підписали Кемп-Девідську угоду, яка закладає базу мирного договору між двома державами. Угоди також зобов'язують уряди Ізраїлю та Єгипту, разом з іншими сторонами, вести переговори щодо розподілу Західного берега і Смуги Газа.

- 26 березня 1979 р. - *Ізраїль виводить війська з Синайського півострова.*

Єгипет та Ізраїль підписують мирний договір, перший між Ізраїлем та одним із його арабських сусідів. Договір зобов'язує Ізраїль вийти з Синайського півострова та евакуювати там свої поселення. Припинення стану війни між Єгиптом та Ізраїлем призводить до нормалізації дипломатичних і комерційних відносин між двома країнами. Прем'єр-міністр Ізраїлю та президент Єгипту обмінюються листами, в яких підтверджується їх зобов'язання (викладене в Кемп-Девідських угодах) вести переговори щодо розподілу Західного берега і Сектора Газа.

- 01 грудня 1987 р. - *Перша інтифада.*

Ізраїльський водій убив чотирьох палестинців у автомобільній аварії, яка спровокувала першу інтифаду, або повстання, проти ізраїльської окупації на Західному березі річки Йордан і в Газі. Зображення палестинців, які кидають каміння в ізраїльські танки, стає незмінним образом інтифади. Протягом наступних шести років було вбито приблизно 200 ізраїльтян і 1300 палестинців.

Палестинський священнослужитель на ім'я Шейх Ахмед Яссін засновує бойовниче угруповання ХАМАС як відгалуження Братів-мусульман. ХАМАС підтримує джихад як спосіб повернути території для мусульман; У 1997 р. США визнали ХАМАС іноземною терористичною організацією.

- 31 липня 1988 р. - *Йорданія відмовляється від претензій на Західний берег і Східний Єрусалим.*

Король Йорданії Хусейн відмовляється від претензій своєї країни на Західний берег і Східний Єрусалим на користь претензій Організації визволення Палестини (ОВП).

У грудні того ж року голова ОВП Ясір Арафат засуджує насильство, визнає право Ізраїлю на існування та визнає резолюцію № 242 Ради Безпеки ООН і концепцію «земля в обмін на мир». США реагують на заяву Ясіра Арафата, починаючи прямі переговори з ним, хоча призупиняють переговори після нападу палестинських терористів на Ізраїль.

- 30 жовтня 1991 р. - *Мадридська мирна конференція*.

Радянський Союз і США здійснили спонсорування Мадридської мирної конференції. У перших переговорах беруть участь представники Лівану, Ізраїлю, Сирії, Палестини, Йорданії. Передбачали їх двостороннє русло: Ізраїль та його сусіди (проте до делегатів сирійців вливаються ліванці, а а палестинці – до йорданських делегатів). У той же час багатосторонній напрямок переговорів враховує повноту арабського світу та регіональні проблеми. Ці переговори йшли два роки, безперервно.

- 13 вересня 1993 р. - *Угоди Осло*.

Декларація принципів про тимчасові механізми самоврядування (відома зокрема як Угоди Осло) – логічний результат переговорів, що проходили у Норвегії таємно. Проте перед цим відбувся обмін листами ОВП та Ізраїлю, що вони визнають одне одного. У декларації закладено, що як ОВП, так і Ізраїль згодні, щоб бала сформована Палестинська адміністрація для тимчасового управління Західним берегом і Сектором Газа. Окрім цього Ізраїль дав згоду щоб було розпочато відхід із окремої частини Західного берега, проте під винятковим контролем військових Ізраїлю мають залишатися ізраїльські поселення та значні ділянки землі. Проте, не менш важливим є й те, що Угоди Осло закладають зобов'язання сторін укласти до 1999 р. мирну угоду. Лідер Палестини Ясір Арафат, міністр закордонних справ Ізраїлю Шимон Перес, а також прем'єр-міністр Ізраїлю Іцхак Рабін за докладання власних зусиль до підписання угод в Осло стають отримувачами Нобелівської премії миру.

- 04 травня 1994 р. - *Угода Газа-Єрихон.*

Угода Газа-Єрихон – перший крок до реалізації угод Осло. Підписана палестинцями та ізраїльтянами угода закладає залишення військами Ізраїлю Єрихону та Гази, а також міста на Західному березі. Також угода Газа-Єрихон: зобов'язує перехід повноважень новоствореній адміністрації Палестини від адміністрації Ізраїлю; визначає склад, структуру, законодавчі повноваження, юрисдикцію влади Палестини, палестинську поліцію; закладає засади відносин адміністрації Палестини та Ізраїлю. Після значної відсутності відбувається повернення Ясіра Арафата.

- 26 жовтня 1994 р. - *Ізраїль та Йорданія підписали мирний договір.*

Відбувається підписання між Йорданією та Ізраїлем мирного договору. Даним мирним договором вирішуються суперечки щодо території, а також закладаються засади майбутніх відносин цих держав у сфері туризму і торгівлі. Він фактично є другим, який Ізраїль уклав з арабською державою. І визначає щодо Йордані та Єрусалиму як святих мусульманських місць спеціальні адміністративні обов'язки.

- 28 вересня 1995 р. - *Угода Осло II.*

Палестина та Ізраїль укладають Тимчасову угоду (більше відома, як Осло II), яка: уповноважує палестинців на здійснення контролю за додатковими окремими районами Західного берега; передбачає вибори, безпеку, економічні заходи, державне управління до того часу, доки не буде визначено щодо усіх важливих досягнень із остаточної мирної угоди (у 1999 р.).

- 11 липня 2000 р. - 25 липня 2000 р. - *Кемп-Девідський саміт.*

Лідер Палестини та Ізраїлю зустрічаються із президентом США Біллом Клінтоном для того, щоб обговорити у Кемп-Девіді переговори. Важливо, що серед іншого керівник уряду Ізраїлю Ехуд Барак готовий визнати над приблизно 91 % Західного берега (та певними іншими частинами Єрусалиму) суверенітет Палестини. Окрім цього дана угода мала містити обмін землями (частина землі Ізраїлю перейде палестинській державі, виконуючи роль відшкодування за 91 % Західного берега, що, передбачалося, мають перейти

ізраїльській державі. Однак угоду не було укладено, оскільки два тижні жвавих та постійних дискусій не завершилися рішеннями, які б у повній мірі влаштовували двох конфліктуючих сторін. Цікаво те, що у недосягненні бажаних результатів Біл Клінтон звинуватив саме Ясіра Арафата. У подальшому Біл Клінтон, перед тим як через кілька місяців залишити посаду президента США для обох сторін ізраїльсько-палестинського конфлікту викладає чіткі пропозиції. Відповідно між ними знову почалися переговори, але і знову - безуспішно.

- 28 вересня 2000 р. - *Друга інтифада*.

Напругу в ізраїльсько-палестинський конфлікт внесло й те, що Храмову гору/Харам аш-Шаріф часто почали відвідувати ізраїльські політики. Серед яких і неоднозначний ізраїльський генерал у відставці Аріель Шарон. Такі візити впливових ізраїльтян палестинці трактують як намагання на святому місці змінити статус-кво. Подальші демонстрації знаменують собою старт другої інтифади, яка існуватиме до 2005 р. Вона буде охарактеризована як більш жорстока, а ніж попередня інтифада (згублено тисячу ізраїльтян, а також чотири тисячі палестинців).

- 27 березня 2002 р. - *Пасхальна різанина*.

У ході святкування Песаху гине тридцять чоловік: відбувся в готелі ізраїльського міста Нетанія теракт. Після чого ізраїльські військові вкотре здійснюють окупацію частини Західного берега. Зокрема і місто Рамалла, де знаходиться влада Палестини, зокрема штаб-квартира Ясіра Арафата розміщена на Західному березі.

- 23 червня 2002 р. *Ізраїль розпочав будівництво бар'єру на Західному березі*.

На Західному березі ізраїльтяни починають роботи із будівництва бар'єру, який на одних частинах ділянок є парканом, а на інших його частинах – парканом. І це провокує конфлікти, так як в окремих місцях він врізається глибоко у територію Західного берега (зادля того щоб забезпечити поселенню захист). Окремі палестинці не спроможні дістатися до школи чи роботи через

бар'єр безпеки, окремі села Палестини розділені пополам, відрізані палестинці від Єрусалиму. Проте Ізраїльський Верховний суд примушує маршрут загородження змінити. Але паркан, незважаючи на вимоги суду, й надалі палестинцям перешкоджає робити пересування та вести у певних районах торгівлю.

- 30 квітня 2003 р. - *Дорожня карта для миру.*

Задля того, щоб досягнути на Близькому Сході мир було створено «Квартет» (неформальну групу) створена, зі складом: Росія, США, ЄС і ООН. Він («Квартет») на основі плану, який запропонував президент США Джордж Буш (у своїй промові 2002 р.) висуває Дорожню карту для миру. Ця Дорожня карта включає план миру, що базується на припиненні тероризму, але в обмін на забезпечення припинення ізраїльських поселень, формуванні нової палестинської країни, інших палестинських реформах.

- 15 серпня 2005 р. - *Розмежування Ізраїлю з Газою.*

В односторонньому порядку Ізраїль починає виводити свої війська і поселенців із сектора Газа. Військові Ізраїлю не йдуть з під контроль кордонів Гази (виключення становлять кордони між Єгиптом і Газою, оскільки їх контроль здійснює Єгипет), берегової лінії чи повітряного простору. Після того як Ізраїль вийшов Палестинський ісламський джихад, ХАМАС, інші (але значно дрібні) групи бойовиків здійснюють обстріл південного Ізраїлю ракетами з Гази.

- 29 січня 2006 р. - *ХАМАС розширює владу в Газі.*

У Палестині за результатами ХАМАС отримує перемогу у ФАТХ (політичну фракцію Палестини, що виникла у 1950-х рр., і, яка значний час була переважаючою в ОВП фракцією). Як реакція на такі результати виборів у Палестині відбувається призупинення допомоги палестинській владі США та інших країн. Адже вони твердо вважають, що ХАМАС - терористична організація. Далі ХАМАС та ФАТХ між собою укладають договір про те, що будуть спільно управляти сектором Газа і Західним берегом. Але у скорому часі провалюється угода, а ХАМАС у 2007 р. здійснює захоплення сектора Газа.

- 25 червня 2006 р. – у заручники взятий Гілад Шаліт.

Ізраїльського солдата на ім'я Гілад Шаліт викрадають бойовики ХАМАС. Це відбувається на ізраїльській території, біля сектора Газа. Його пробують звільнити ізраїльські військові. Але не безрезультатно. Гілад Шаліт знаходився у полоні до тих пір, доки за допомогою США та Єгипту Ізраїль у 2012 р. про його звільнення не домовився Ізраїль.

- 27 грудня 2008 р. - *Ізраїль атакує сектор Газа.*

Після того як у листопаді та грудні по ізраїльських містах відбулося майже вісімсот ракетних ударів із Гази, то Ізраїль почав активну атаку сектора Газа. Тривалість війни була менше місяця, але за її результатами було вбито, окрім сотень комбатів, сотні мирних жителів. І це не могло не викликати критику міжнародної спільноти.

- 28 липня 2013 р. - *Переговори постійно стикаються з перешкодами.*

Переговори щодо остаточного статусу намагається відновити держсекретар Джон Керрі. Початок процесу характеризується згодою палестинців свій новий статус держави-спостерігача в ООН не використовувати у просування справи власної державності, а також згодою Ізраїлю здійснити звільнення 104 в'язнів-палестинців. Але у квітні 2014 р. переговори між владою Палестини та Ізраїлем зазнали провалу. Цьому сприяли такі складні питання як: значне зростання поселень ізраїльтянами, статус останнього раунду в'язнів, намагання долучитися Палестині до кількох міжнародних організацій.

- 23 квітня 2014 р. - *Напруженість між ОВП і ХАМАС.*

ХАМАС та ОВП між собою укладають угоду про створення уряду єдності. Але залишається між даними фракціями напруга, а тому не сформовано уряд єдності. Залишаються від'єднаними сектор Газа і Західний берег річки Йордан. Вони перебувають під контролем ворогуючого керівництва Палестини.

- 08 липня 2014 р. – 26 серпня 2014 р. - *Операція Protective Edge.*

Ізраїль здійснює вторгнення у сектор Газа. Ця операція триває 50 днів. Має таку кодову назву як «Protective Edge». Палестинське населення здійснює

ракетні обстріли, як противага конфліктам 2008-2009 і 2012 рр., по значних великих ізраїльських містах. Закінчення війни відбувається відразу як США (за консультації Єгипту, Ізраїлю та інших регіональних держав) виконують у припиненні вогню відіграють статус посередника.

- 06 грудня 2017 р. - *США офіційно визнають Єрусалим столицею Ізраїлю.*

Президент США Дональд Трамп змінює звичну давню політику: Єрусалим визнає офіційно ізраїльською столицею. Окрім цього обіцяє, що перенесе у скорому часі з Тель-Авіва до Єрусалиму американське посольство. Проте така зміна політики піддається активній та різкій критиці (іноземними лідерами, зокрема Франції, Єгипту, Туреччини, США, Саудівської Аравії, а також Генеральним секретарем ООН Антоніу Гутеррішем). Як результат, почали підніматися протести, виникати насильства у Газі, Східному Єрусалимі, на Західному березі. Схоже на зміни політики Дональдом Трампом відреагували Іран, Єгипет, Йорданія, Ірак. Більше того, від зустрічі з віцепрезидентом США Майком Пенсом відмовився президент Палестини Махмуд Аббас. Це було у січні 2018 р., коли Майкл Пенс поїхав у регіон.

- 25 березня 2019 р. - *США визнають над Голанськими висотами суверенітет Ізраїлю.*

США – перша держава, яка визнає суверенітет Ізраїлю над Голанськими висотами. Дані висоти офіційно ізраїльтяни у 1981 р. у Сирії анексували.

- 28 січня 2020 р. – *запропонований мирний план адміністрація Дональда Трампа запускає.*

Адміністрація президента США пропонує мирний план щодо ізраїльсько-палестинського конфлікту. Над його розробкою працюють лише дипломати США та Ізраїлю. Дипломатів Палестини до його розробки не залучають. Дональд Трамп його оприлюднює: створення двох окремих самостійних держав, із суттєвою палестинцям допомогою економічного характеру.

Мирний план Дональда Трампа зазнає критики, насамперед через його односторонність, адже, містить вимоги, які є неможливими для державності

Палестини, і продукує шлях можливої анексії Західного берега ізраїльтянами. Зрозуміло, що влада Палестини відразу ж відкидає такий мирний план. Примітно, що після того як було проголошено даний плану миру, то керівник уряду Ізраїлю Біньямін Нетаньяху заявив про те, що Ізраїль планує здійснити анексію частини Західного берега.

- 15 вересня 2020 р. - *Відносини між Ізраїлем та певними арабськими країнами нормалізуються.*

Об'єднані Арабські Емірати і Бахрейн згодні на те, щоб дипломатичні відносини з Ізраїлем нормалізувалися. Цим вони стали арабськими країнами, що першими зробили такий крок упродовж двадцяти п'яти років останніх. Тоді як заявляє Ізраїль, що власні плани стосовно анексії частини території на Західному березі призупиняє. У скорому часі Судан і Марокко із Ізраїлем підписали угоду, а також нормалізували із ним відносини.

- 2021 рік. - *Криза 2021 Ізраїль-Хамас.*

До спричинення конфлікту між ХАМАС та Ізраїлем призвели сутички у мечеті Аль-Акса і виселення у Східному Єрусалимі палестинців. У Газі гине понад двісті людей, а в Ізраїлі гине десять, щонайменше. У досягненні перемир'я допомагає адміністрація Джо Байдена. США відновлює певну допомогу, а також з палестинцями дипломатичні контакти.

- 2022 р. Смертоносний рік ізраїльсько-палестинського конфлікту.

У відповідь нападів палестинців на ізраїльтян Ізраїль починає на Західному березі Йордану антитерористичну операцію. Ця операція веде до найсмертоноснішого року (з 2005 року) для обох сторін, вибуху насильства, що лише виріс у 2023 р.

- 07 жовтня 2023 р. ХАМАС здійснив раптовий напад на Ізраїль.

До вибуху насильства призвів безпрецедентний моментальний напад ХАМАС на Ізраїль. У наслідку атаки загинуло біля 1200 осіб (зокрема й цивільні), понад 200 осіб взято у заручники. Дана атака - найбільша в історії Ізраїлю за кількістю жертв. Хоча військові лідери ХАМАС, посилюючись на довгу блокаду Гази (також на окупацію палестинських земель) Ізраїлем,

виправдовують вчинене ними. У відповідь Ізраїль, веде смертоносний контрнаступ, задля того, щоб знищити у Газі ХАМАС. Міжнародні органи (зокрема, Міжнародний суд ООН, Міжнародний кримінальний суд, ведуть розслідування щодо посадових осіб як ХАМАС, так й Ізраїлю, за порушення ними міжнародного права. Примітно, що кожна зі сторін відкидає дані претензії.

- 01 жовтня 2024 р. Ізраїль операції розширює на Ліван, Іран – у відповідь.

Ізраїльсько-палестинський конфлікт і надалі загострюється, залишається недосяжним між сторонами мир. Більше того 01 жовтня 2024 р. війська Ізраїлю почали у Лівані наземну операцію супроти політичної партії Хезболла, воєнничого угруповання, угруповання, яке заявило щодо підтримки у Газі ХАМАС і має підтримку Ірану. з 04 жовтня Хезболла та Ізраїль обмінюється атаками у повітрі. Угруповання стверджує, що буде й надалі атакувати Ізраїль, якщо у Газі не відбудеться припинення вогню. Іран на підтримку Хезболли здійснив запуск по Ізраїлю понад 150 балістичних. Міжнародні експерти мають хвилювання, що дані події можуть спровокувати ще більшу регіональну війну.

Український історик Владлен Мараєв стверджує, що помилково вважати 1947-1949 рр. (період Першої арабо-ізраїльської війни) - початок ізраїльсько-палестинського конфлікту. Оскільки переконаний, що конфлікт сягає часів Османської імперії, коли у Ізраїлю не було власної державності.

Владислав Мараєв наголошує, що те, що як євреї, так і палестинці, вважають Палестину власною батьківщиною: євреї – тому, що доволі давно і навіть мали царство Єврейське й Іудейське, а державність втратили ще в VII–VI ст. до нашої ери у період вавилонського завоювання; тоді як араби завоювали Палестину у 630-х рр., тому вони вважають, що мають право на територію Палестини, вважають, «що це їхня давня історична земля» [39]. У подальшому на цій території (кін. XIX ст.) на цій території з'являється Османська імперія, супроти якої неодноразово араби повстають. І у цей період масово повертаються, особливо з російської імперії, євреї.

Висновки до розділу 1.

1. Дослідження проблеми хронологізації ізраїльсько-палестинського конфлікту свідчить про відсутність одностайності щодо кількості періодів (від мінімальних двох до значно «деталізованих») і важливості подій, що відбувалися у межах того чи іншого періоду.

Помилково вважати, що 1947-1949 рр. (період Першої арабо-ізраїльської війни) є початком ізраїльсько-палестинського конфлікту, оскільки, на думку багатьох науковців, сягає часів Османської імперії (відсутності в Ізраїлю власної державності). Хоча при вивченні витоків ізраїльсько-палестинського конфлікту зустрічаємо й розширені хронологічні рамки, що звернені до подій IX н.е., адже вважається, що саме з цього часу починається конфлікт між євреями і палестинськими арабами.

2. У зв'язку з численними політичними, економічними і культурними причинами ізраїльсько-палестинський мирний процес має переривчасту, нелінійну, історію. Як свідчить генеза розвитку ізраїльсько-палестинського конфлікту, залучення основних міжнародних акторів до процесу мирного його врегулювання іноді зводилось до мінімуму.

3. З моменту виникнення держави Ізраїль питання щодо Палестини стало ключовим у внутрішньому ізраїльському політичному порядку денному. І, навіть, багато в чому саме воно визначив сутнісні особливості політичної системи Ізраїлю в її сучасному та історичному уявленні. При цьому рівень залучення Ізраїлю до вирішення палестинського питання постійно змінювався.

У 1950-х-1970-х рр. уряд Ізраїлю дотримувався досить прагматичного підходу і дивився на палестинську проблему як на майданчик для маневру в масштабнішому ізраїльсько-палестинському протистоянні.

У 1980-х рр. підхід Ізраїлю посилювався.

З 1990-х рр. до початку 2000-х мирний процес досяг свого піку, а палестинська проблема стала значною частиною медіаполітичного дискурсу і гостро стояла перед кожним новоствореним урядом Ізраїлю, прирівнюючи до екзистенційного питання.

РОЗДІЛ 2

ІЗРАЇЛЬСЬКО-ПАЛЕСТИНСЬКИЙ КОНФЛІКТ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ СТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ

2.1. Предмет ізраїльсько-палестинського конфлікту

Загальновідомо, те, з приводу чого виник конфлікт, прийнято вважати предметом конфлікту. Предметом ізраїльсько-палестинського конфлікту є території, водні ресурси, права людини, статус Єрусалиму, палестинські біженці, безпека та багато іншого. Цей конфлікт виник внаслідок територіальних претензій, релігійних і політичних поглядів обох сторін і триває вже багато років. Зупинимось лише на розкритті кількох соціальних явищ, що становлять предмет ізраїльсько-палестинського конфлікту.

Право на самовизначення. Ізраїльські представники наукової еліти відстоюють переважні права євреїв на Палестину, оскільки стверджують, що на відміну від палестинського єврейський етнос з'явився значно швидше. Більше того, зауважують, що палестинці є всього лише частиною арабського етносу (з'явився у 1948 р. як імітація єврейського націоналізму). Декларація Бальфура – це важливий документ, який доцільно використовувати під час прийняття рішення стосовно майбутнього Палестини, оскільки її було схвалено на Конференції в Сан-Ремо, а також інкорпоровано в Британський мандат [5]. Вона передбачала передання євреям усієї Палестини, так як у ній йде мова про «національне вогнище для єврейського народу» [10]. Що стосується неєврейських спільнот, то декларація передбачала передання їм лише «релігійних та цивільних прав». Усупереч декларації та інструкції Ліги Націй британці обмежили міграцію євреїв, а Генеральна Асамблея ООН погодила відповідно до резолюції № 181 дати згоду на передання євреям лише частину Палестини. Тим не менше євреї прийняли резолюцію № 181 [25]. Тоді як палестинці, навпаки, її не прийняли і більше того, напали на євреїв. Цей напад, а також відмова виконувати домовленості, яких було досягнуто, позбавляють їх

будь-яких прав, оскільки права не можуть виникати із несправедливості (*ex injuria jus non oritur*).

На думку ізраїльських авторів, положення резолюції № 242, які вимагають виведення ізраїльських сил з окупованих територій та поваги до права кожної держави жити у світі в «безпечних і визнаних кордонах», повинні тлумачитися узгоджено: забезпечення таких кордонів та укладання мирного договору є необхідною умовою виведення військ. Фраза «*with drawal... from territories occupied*» вказує на можливість неповного виведення – з «*territories*», а не з «*the territories*» [54]. Права Ізраїлю на Палестину, в такий спосіб, впливають як з принципу самовизначення, а також й із права на самооборону. Ізраїль відкритий для переговорів і готовий обговорювати питання про створення арабської держави, якщо палестинці та араби загалом відмовляться від методів терору та планів знищити Ізраїль. Це, проте, малоімовірно, оскільки араби заперечують міжнародне право, ґрунтоване на відносинах рівності, і визнають легітимним лише централізований халіфат. Палестинці реалізували своє право на самовизначення, отримавши Йорданію, що є частиною історичної Палестини. Ізраїль є єдиною демократією у регіоні; його присутність – важлива гарантія миру.

Протилежна точка зору полягає в тому, що палестинці є стародавнім народом, який має історичні права на Палестину; євреї ж – прибульці, які зруйнували територіальну цілісність притулку їхньої держави. Суверенітет укорінений у народі, а не в уряді, у зв'язку з чим палестинці мають його і завжди володіли ним. Принцип самовизначення – це норма *jus cogens*, якій можуть суперечити колоніальні практики великих держав і яка превалює над старим міжнародним правом й інтертемпоральними нормами. Декларація Бальфура порушує обіцянки, дані англійцями арабам під час війни, і не відображає консенсусу всередині британського уряду. Її тлумачення Ізраїлем є тенденційним: створення вогнища для євреїв не виключає створення окремої палестинської держави; крім того, євреї можуть створити таке «вогнище» в

єдиній світській державі, в якій не буде дискримінації за національною ознакою [5].

Вважають, що план поділу, закріплений у резолюції № 181, є несправедливий: він не враховує того факту, що лише третина населення Палестини були євреями, а їхній зв'язок з територією був набагато слабшим, ніж зв'язок палестинців. У той же час він визнає право палестинців на свою державу і надалі був прийнятий ними, але відкинтий Ізраїлем. Кордони палестинської держави можуть бути визначені відповідно до резолюції № 181 чи резолюції № 242 (відповідно по Зеленій лінії). Проте останнє є спірним, оскільки у преамбулі резолюції №242 наголошено на неприпустимості набуття території шляхом війни [54], а Рада Безпеки ООН немає права передавати територію однієї держави іншій державі. Постійні маніпуляції міжнародним правом із двох сторін є головною причиною, через яку сторони ізраїльсько-палестинського конфлікту неспроможні домогтися незалежності. Кожна із сторін вважає протилежну агресором, а не стороною, що обороняється. Для даного конфлікту характерне систематичне порушення прав опонента, провокувати їх, або ж зривати мирні переговори тощо.

Державність Палестини. Відразу після створення ОВП почала брати участь у роботі конференцій, організованих під егідою ООН. У 1974 р. вона була запрошена до участі як спостерігач у роботі Генеральної асамблеї ООН (резолюція № 3237) [27]. Після цього вона отримала статус спостерігача у низці спеціалізованих установ, зокрема у ЮНЕСКО.

В 1988 р. Палестинська національна рада, яка засідала в Алжирі, ухвалила Декларацію незалежності держави Палестина. Генеральна асамблея ООН «прийняла до відома» це проголошення, підтвердила необхідність забезпечити палестинцям суверенітет над їхньою територією та закріпила використання назви «Палестина» замість «ОВП» (резолюція № 43/177) [28]. Стаття IX (4) Угоди 1995 р. заборонила палестинцям здійснювати зовнішні зносини, але дозволила їм проводити переговори та підписувати угоди «з питань культури,

науки та освіти». У 1998 р. Генеральна асамблея ООН надала Палестині додаткові права щодо участі у роботі органів ООН:

- право брати участь у загальних дебатах,
- право на відповідь,
- право виступати співавтором проєктів резолюцій,
- право робити заяви та ін. (резолюція № 52/250) [32].

У 2011 р. Палестина подала заявку на вступ до ООН, яка була передана до Ради Безпеки. США заявили, що у відсутність мирної угоди використовують право вето; у зв'язку з цим питання так і не було винесене на голосування. У жовтні 2011 р. Генеральна конференція ЮНЕСКО проголосувала за прийом Палестини до цієї організації. У вересні 2012 р. Палестина попросила Генеральну асамблею ООН надати їй статус держави-спостерігача. У листопаді 2012 р. Генеральна асамблея ООН задовольнила це прохання (резолюція № 67/19; за – 138, проти – 9, утрималися – 41) [31]. Дана резолюція вплинула на визнання Палестини стороною Статуту Міжнародного кримінального суду. Наразі Палестину визнано 136 державами, і деякі з них відкрили посольства у Рамаллі [31].

Питання існування держави Палестина активно обговорювалося після прийняття Декларації незалежності. Ф. Бойлі, зокрема, зазначив, що Палестина повністю відповідає критеріям державності, які відображені в Конвенції Монтевідео 1933 р.: вона має територію (неважливо, що її межі є спірними); своє населення, свій уряд і вона може бути учасником міжнародних відносин [46]. Опонуючий йому Дж. Крофорд висловив сумніви щодо адекватності тексту Монтевідео, виробленого без урахування принципу самовизначення. На його думку, необхідною умовою державності є незалежність, яка передбачає виняткове самоврядування народу на конкретній території та відсутність влади іншої держави на цій території. ОВП має вплив на палестинців, але не здійснює державну владу. Замість того, щоб визнавати Палестину суверенною державою, слід вжити заходів, спрямованих на

забезпечення її реальної незалежності, як це було у випадку з Намібією. Адже маніпулювання правовими категоріями не може впливати на вирішення питань.

Дискусія пожвавилася після надання Палестині статусу держави-спостерігача. Дж. Кіглі, що представляв палестинські інтереси, заявив, що палестинська держава виникла ще в епоху Ліги Націй: після того, як арабські території були відторгнуті від Туреччини, вони стали державами, підпорядкованими Франції або Великобританії. Ця державність була визнана в ст. 22 (4) Статуту Ліги Націй [35], Британському мандаті та Лозаннському договорі 1923 р. [17]. Хоча незалежність зазвичай є ознакою держави, вона не потрібна у разі окупації (Данія, окупована Німеччиною під час війни, не перестала бути державою). Палестинська державність доводиться фактом її визнання більшістю держав та ООН. Ізраїль здійснює владу на палестинських теренах, але не претендує на суверенітет над ними. Вимагаючи 1993 р. визнання з боку ОВП і вступивши з нею в переговори про остаточний статус, він мовчазно визнав, що ОВП є державою.

Опонентами Дж. Кіглі виступили Д. Беноліель, Я. Ронен та ін. На їхню думку, Палестина не здобула незалежність після відторгнення від Туреччини і не має незалежності на даний час. Вимога незалежності порушує суверенітет і територіальну цілісність Ізраїлю, оскільки палестинці претендують на території Ізраїлю. Палестина не може претендувати на відновлювальну сецесію, умовами якої є серйозні порушення прав людини та відсутність доступних механізмів захисту. Вона також здатна здійснити сецесію *de facto*. Статус палестинської держави та її межі мають бути визначені на переговорах, як це встановлено в Угоді, а не в односторонньому порядку. Прохання Палестини надати їй статус держави-спостерігача порушує ці Угоди, у зв'язку з чим резолюцію № 67/19 багато хто вважає недійсною [31]. Ця резолюція не може створити державу, оскільки конститутивна концепція визнання не підтримується міжнародним правом; крім того, відповідно до Статуту ООН подібні резолюції є необов'язковими (такими є лише резолюції, прийняті на основі ст. 4 (1)

Статуту) [36]. Питання про незалежність Палестини має обговорюватися та вирішуватись за участю США та Ізраїлю – основних зацікавлених суб'єктів.

Окупація. Питання про окупацію Палестини поділяється на два питання: перше стосується наявності самого факту окупації; другий - законності окупації. Вирішення першого питання залежить від тлумачення ст. 42 IV Конвенції про закони і звичаї війни на суходолі [1] і ст. 2 Женевська конвенції про захист цивільного населення під час війни ООН (далі – Женевська конвенція) [7], яка дію цієї конвенції поширює на конфлікти між Договірними Сторонами. Ізраїль часто посилається на теорію *missing reversioner*, сформульовану І. Блумом [44]. Суть цієї теорії полягає в тому, що режим окупації може бути встановлений лише тоді, коли є законний суверен (сторона), якому має бути повернена територія. Західний берег та сектор Газа не мали такого суверена до війни 1948 р., після неї вони були незаконно окуповані Йорданією та Єгиптом. Ці території, таким чином, є не окупованими, а спірними. Ізраїль, який захопив їх після війни 1967 р., виступає як їхній «адміністратор». IV Конвенція [1] і Женевська конвенція [7] не застосовуються *de jure*, але можуть застосовуватись Ізраїлем на добровільній основі.

Більшість авторів, у тому числі багато ізраїльських учених, відкидають теорію *missing reversioner* і визнають факт окупації. Вони спираються на наступні аргументи.

По-перше, термін «територія Високої Договірної Сторони» передбачає не повний титул, а титул *de facto*. Укладачі Конвенції явно не хотіли дозволити окупанту встановлювати дійсність титулу відсутньої влади.

По-друге, законним *reversioner* є самі палестинці, які мають право на самовизначення. Західний берег був відторгнутий Ізраїлем у «Договірної Сторони».

По-третє, мета Женевської конвенції (захист цивільного населення) має бути реалізована незалежно від наявності легітимного суверена [7].

По-четверте, Рада Безпеки ООН і Генеральна асамблея ООН неодноразово говорили про «окуповані території» і наполягали на застосуванні Женевської конвенції [7].

Міжнародний суд ООН експліцитно заперечив теорію *missing reversioner* у Висновку від 09 липня 2004 р. щодо юридичних наслідків будівництва стіни на окупованій палестинській території. Нарешті факт окупації був визнаний Верховним судом Ізраїлю.

Після проведення Ізраїлем «одностороннього розмежування» статус сектору Газа обговорюється окремо. Ізраїльські автори вважають, що Ізраїль припинив здійснювати ефективний контроль над сектором Газа та його окупація завершилася. Контроль Ізраїлю над повітряним та морським простором недостатній для визнання факту окупації. Прикордонний пункт Рафіах між Єгиптом та сектором Газа контролюється владою Єгипту та сектору Газа. Ізраїль перебуває у стані збройного конфлікту з ХАМАС та проводить антитерористичні операції, які не можуть кваліфікуватися як контроль. Економічна залежність ХАМАС від Ізраїлю також не доводить факту окупації. Існує багато прикладів подібної залежності однієї держави від іншої. Аналогічну позицію зайняв Верховний суд Ізраїлю.

Більшість авторів заперечують цю кваліфікацію. Вони вважають, що вихід Ізраїлю спрямований на зменшення тертя з місцевим населенням за збереження ефективного контролю та нагадує скоріше перегрупування військ, ніж кінець окупації. Ізраїль продовжує контролювати кордони, морський та повітряний простір, фінансову сферу, зовнішню торгівлю, постачання палива, електрики та води, реєстрацію населення, видачу ID-карт, перепусток та ін. Він контролює шість із семи прикордонних пунктів. Кордон із Єгиптом фактично закрито. Він зберігає право ввести свої сили в секторі Газа та регулярно проводить воєнні операції проти сектора Газа. Він встановив заборонену зону, що глибоко вдається в секторі Газа, і заборонив жителям сектора Газа входити до неї. Крім того, Західний берег і сектор Газа утворюють одну територіальну одиницю.

Друге питання пов'язане з більш загальним питанням законності окупації взагалі. Існує думка, що вторгнення чи окупація майже завжди посягають на самовизначення, виняток становлять випадки, коли окупація, будучи незаконною, триває мінімальний час або спрямована лише на відображення агресії з боку переможеної держави. Існує й інша позиція: незаконною є лише та окупація, яка пов'язана з такими незаконними способами правління, як колоніалізм та апартеїд. Якщо окупант піклується про благо населення, зокрема спираючись на ресурси окупованої території, окупація є законною, а народ немає права боротися проти неї. Суверенітет належить народу, і тимчасовий колапс влади не скасовує його. Окупант, який користується необмеженою владою або відмовляється обговорювати виведення військ, зловживає своєю владою і його присутність стає незаконною.

Як зазначалося, частина ізраїльських авторів заперечує сам факт окупації. Інші визнають його, але вважають окупацію законною, посиляючись на необхідність захисту Ізраїлю від зовнішньої загрози та палестинського тероризму. Резолюція № 242 та інші резолюції, що вимагають виведення ізраїльських сил, на їхню думку, є недійсними, оскільки порушують право Ізраїлю на мир.

Прибічники протилежної позиції спираються такі аргументи.

По-перше, будь-яка окупація має бути тимчасовою. Її термін має бути розумним і визначатися з урахуванням мети, природи та обставин. Тимчасовий характер окупації прямо не передбачено у IV Конвенції про закони та додаток до неї та Женевській конвенції [7], але впливає з принципів Міжнародного гуманітарного права і права націй на самовизначення. Він не залежить від того, як було придбано територію: внаслідок агресії чи самооборони. Ізраїльська окупація триває 50 років. Інші окупації протягом XX ст. не тривали понад 10 років.

По-друге, окупація не може завершуватися анексією або створювати титул; Ізраїль же явно має таку мету.

По-третє, окупант має діяти на користь населення окупованої території. Ізраїльська ж окупація принесла палестинцям лише горе, бідність та залежність. Вона супроводжується масштабними порушеннями прав людини і міжнародного гуманітарного права, які можуть бути кваліфіковані як дискримінація, колоніалізм, апартеїд та геноцид.

По-четверте, ізраїльська окупація суперечить понад 40 рішенням Ради Безпеки ООН та Генеральної асамблеї ООН, винесеним після 1967 р. Особливістю ізраїльської окупації є «змішування кордонів». Здійснюючи поселенську політику, Ізраїль діє як суверен, а відмовляючи палестинцям у своєму громадянстві – як окупант. Така політика спрямована на уникнення відповідальності. Вона має спричинити наслідки, передбачені у Висновку Міжнародного суду ООН від 21 червня 1971 р. про наслідки, викликані присутністю Південної Африки в Намібії. Відмова Ізраїлю завершити окупацію можна розглядати як форму агресії.

Ізраїльські поселення. Єврейська міграція у першій половині XX ст. переважно обмежувалася зоною узбережжя. Небагато євреїв, що оселилися на Західних берегах, у 1948 р. залишили свої будинки. У 1967 р. Ізраїль зайняв Західний берег, сектор Газа та Східний Єрусалим та розпочав їх планомірне заселення, організуючи будівництво будинків, виділяючи при цьому бюджетні кошти, надаючи поселенцям пільгові кредити, прокладаючи дороги та інших. Одночасно він запровадив обмеження на будівництво будинків палестинцями та став зносити існуючу забудову під приводом створення заповідників, зведення захисної стіни та ін.

Поселення на Західному березі, як правило, займають стратегічно важливі ділянки (форпости, висоти та ін.). Вони мають різний розмір, чотири з них є містами, де проживають по кілька десятків тисяч осіб. Кожному поселенню виділяється прилегла територія, де надалі можуть будуватися нові будинки. Поселення контролюють близько 42% території Західного берега. В 2015 р. у 140 офіційних та 100 незаконних поселеннях на Західному березі проживало близько 600 тис. поселенців (400 - на Західному березі і 200 – на Східному

Єрусалимі). Ізраїль хоче, щоб 80% поселенців залишилися на своїх місцях; палестинська сторона наполягає на повній ліквідації поселень.

У резолюціях № 446, 452, 465, 471 і 476 (1979-1980 рр.) Рада Безпеки ООН ухвалила, що будівництво поселень не має законної сили, і закликала Ізраїль дотримуватися Женевської конвенції [7].

У Резолюції № 2334 (2016) він назвав будівництво поселень «кричущим порушенням міжнародного права» і зажадав його повного припинення. Генеральна асамблея ООН засудила будівництво поселень у резолюціях № 60/106 (2005) та №61/118 (2016). Поселенська політика критикувалася також Радою з прав людини, Міжнародним комітетом червоного хреста, неурядовими організаціями і багатьма державами.

Ізраїльська позиція полягає у тому, що поселенці повертаються в ті місця, звідки вони були вигнані 1948 р. Стаття 49 Женевської конвенції забороняє «депортування», тобто діяльність окупаючої держави, єврейські ж поселенці селяться на окупованій території добровільно та індивідуально [7]. Будівництво поселень є мірою безпеки та військової необхідності. Поселення дозволяють забезпечувати порядок та контролювати територію, на якій знаходяться бази терористів. У зв'язку з цим вони не порушують резолюцію № 242, яка потребує забезпечення «безпечних та визнаних кордонів». Поселення не завдають шкоди палестинцям, оскільки створюються після скрупульозного розслідування, під час якого з'ясовується, що відповідна земля нікому не належить. Угоди Осло передбачають, що до закінчення переговорів поселення залишаться під юрисдикцією Ізраїлю та не забороняють поселенську активність. Поселення та поселенці захищені нормами міжнародного гуманітарного права і не можуть бути об'єктами нападів.

Протилежна позиція у тому, що будівництво поселень суперечить ст. 27 та ст. 49 Женевської конвенції [7]; ст. 23, 43, 46, 56 IV Конвенції про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї; ст. 8 (2b, viii) Статуту Міжнародного кримінального суду і є військовим злочином [33]. Крім того, воно порушує

норми прав людини. Поселенська діяльність є анексією *de facto*, що порушує право палестинців на самовизначення і не створює титулу.

2.2. Інші елементи структури ізраїльсько-палестинського конфлікту

Проголошення Ізраїлю стало головним досягненням сіоністського руху, метою якого було створення батьківщини для євреїв, розкиданих по всьому світу. Під тиском наслідків нацистського Голокосту зросло розуміння необхідності міжнародного визнання єврейської держави, і 1948 р. на світ з'явився Ізраїль.

З того моменту історія регіону переважно становила собою історію конфлікту між Ізраїлем, з одного боку, і палестинцями, представленими Організацією визволення Палестини, та арабськими сусідами Ізраїлю, з іншого.

На сьогодні ізраїльсько-палестинський конфлікт передбачає чотири процеси, які протікають паралельно:

- 1) відновлення між Ізраїлем і арабами миру;
- 2) посилення конфлікту між палестинцями та ізраїльтянами;
- 3) поетапне Ізраїлю знищення;
- 4) глобального зіткнення мусульманської цивілізації та решти людства.

Розумінню цих процесів та вмінню ними управляти сприяє з'ясування суб'єктного складу як ізраїльсько-палестинського конфлікту, так і процесів, на фоні яких він протікає, цілей та інтересів, яких вони переслідують, а також факторі, які на них впливають.

В ізраїльсько-палестинському конфлікті виокремлюємо *прямих* і *непрямих* учасників.

Його *прямими* учасниками є:

- Ізраїль,
- Палестина.

До *непрямих* учасників належать:

- Іран,
- Ірак,
- Саудівська Аравія,
- Сирія,
- Туреччина.

Основними посередниками даного конфлікту є:

- ЄС,
- США.

Примітно, що кожен з його учасників може переслідувати відмінні від інших учасників цілі, а також мати відмінні від них інтереси.

Прямі учасники:

- Ізраїль:

1) палестинці мають визнати «єврейський характер держави Ізраїль»;

2) демілітаризація майбутньої палестинської держави, зокрема відмова від своєї військової авіації, а також контроль Ізраїлем фактично над повітряним палестинським простором (тобто обмеження суверенітету палестинської держави);

3) відмова від повернення на ізраїльські території біженців (палестинських), а також від Східного Єрусалима, що трактується як «єдина столиця держави Ізраїль».

- Палестина:

1) повернення палестинських біженців на Батьківщину;

2) створення держави у тих межах, які існували у 1967 р. зі столицею Східний Єрусалим;

3) ліквідація єврейських поселень в Юдеї та Самарії.

Інтересами та цілями *непрямих учасників* є :

Іран: По-перше, Іран сьогодні не статичний, а активний. Він не чекає на вирішення Заходом своєї (Ірану) долі, а бере активну участь в боротьбі за своє майбутнє.

По-друге, він не просто захищається або маневрує, але активно впливає на розклад сил у регіоні. Під час поточного конфлікту палестинців з Ізраїлем Іран постачав і продовжує постачати ракети палестинцям, без яких загрози Ізраїлю були б мінімальними. Сьогодні Іран реально загрожує Ізраїлю, формально не беручи участі у конфлікті. Це треба сказати дуже вмілий підхід.

Сирія: Повернення Голанських висот, які Ізраїль захопив під час Шестиденної війни 1967 р.

Ірак: Найактивніше підтримує ідею збройної боротьби проти Ізраїлю, закликаючи палестинців не йти на мирні переговори. Крім того, в країні йде активна пропагандистська кампанія антиізраїльського штибу.

Саудівська Аравія: Закликає Ізраїль звільнити територію, окуповану в червні 1967 р. в обмін на мир з арабськими державами. Саудівська Аравія підтримує право палестинців створити власну державу.

Туреччина: Засуджує окупацію Ізраїлем низки арабських територій, насамперед Голанських висот, відібрані в Сирії. Також Туреччина негативно ставиться до оголошення Ізраїлем Єрусалим своєю столицею.

До цілей та інтересів *основних посередників* ізраїльсько-палестинського конфлікту відносять:

ЄС: Боротьба з тероризмом, з нелегальною міграцією та поширенням зброї масової поразки. Саме мирна угода стане основною умовою усунення цих загроз. Також однією з головних цілей ЄС є енергетична безпека – один із важливих пріоритетних напрямів об'єднаної Європи, саме тому ЄС зацікавлений у забезпеченні миру в арабському регіоні.

США: Адміністрації США регіон, до якого відноситься Ізраїль – надзвичайно важливий. Адже США мають залежність від постачання (імпорту) з Близького Сходу нафти. Саме там наявна суттєва частина світових запасів «чорного золота». Зокрема у США домінує думка, що Ізраїль має й надалі залишатися провідником і форпостом американських цінностей та ідей у регіоні Близького Сходу. Оскільки адміністрація США вважає, що Ізраїль -

єдина країна Близького Сходу, що має політичну систему, аналогічну до західної демократичної моделі.

Виокремлюємо *сім типів факторів*, що впливають на динаміку ізраїльсько-палестинського конфлікту:

1) *Соціальний*: У період війни 1948-1949 рр. з Палестини було вигнано близько мільйона арабів, які знайшли притулок у різних арабських країнах. Виникла проблема - проблема біженців, багато з яких досі не можуть повернутись на свою батьківщину. Палестинські біженці, які проживають у таборах, у суворих умовах крайньої бідності, намагаються повернутися на історичну батьківщину. Рівень безробіття в секторі Гази у другому кварталі 2013 р. склав 27,9%, в Юдеї та Самарії 16,8%. Причому серед жінок рівень безробіття майже вдвічі вищий, ніж серед чоловіків – 33,6% проти 17,6%.

2) *Економічний*: Великі ризики продовольчої безпеки, з постійно діючими конфліктогенними факторами, такими як посуха, ерозія ґрунтів та особливо дефіцит води. У наступні 30 років розрив між потребою у воді та відновлюваними водними ресурсами перевищить 51%.

3) *Релігійні*: суперечки між арабами та євреями про святі місця. Наприклад, позиція євреїв у цій суперечці зводиться до наступних висловлювань: «Храмова гора була, є і завжди буде найсвятішим місцем для єврейського народу. «Араби мешкають на 99,9% території Близького Сходу. Ізраїль займає площу, що дорівнює 0,1% площі регіону. Цей факт не дає спокою його арабським сусідам. І скільки б землі не поступилися ізраїльтяни, арабам буде мало. Щодо святих місць ісламу в Єрусалімі, то таких немає.

4) *Військовий*: Зараз ситуація в Палестині, як і раніше, складна.

Ізраїль зводить Стіну безпеки, окупує палестинські території, руйнує будинки, вбиває людей (далеко не завжди терористів).

Палестинці не складають зброю – теракт у Хайфі, найбільший за останній час, забрав життя 19 людей. Переговори постійно зриваються, сторони надто нетерпимі один до одного.

5) *Територіальний*: Виходячи з норм міжнародного права, слід констатувати, що кордони і територія Ізраїлю не є остаточно визначеними. Ізраїль безпосередньо сам, на підставі різних факторів, утримується від того, щоб офіційно визначити власні кордони. Територія – обов’язків елемент держави, вважає багато юристів Ізраїлю.

6) *Правовий*: У резолюції № 242 Ради Безпеки ООН, яка говорить про необхідність вирішення проблеми всіх близькосхідних біженців, а не лише арабських [26].

7) *Політичний*: Міжнародною проблемою став «тиск» великих держав, які за рахунок Ізраїлю чи Палестини прагнули ослабити позиції на Близькому Сході власних конкурентів. Аналогічною проблемою став і вплив Радянського Союзу і США у Палестині. Тому не вважаємо за доцільне зображати події із появи держави Ізраїлю як такої, що є виключно досягненням сіоністського руху і його лідерів.

Геополітичне становище Ізраїлю

Ізраїль є своєрідною експериментальною лабораторією геополітики, тому що ця країна існувала в трьох різних видах приблизно на тому самому місці двічі в давнину і один раз у сучасному світі. Якщо геополітичні тези є правильними, то ізраїльська зовнішня політика залежить від внутрішньої політики, технології чи ідентичності сусідів і повинна мати важливі спільні риси. Отже, належить обговорити загальні принципи зовнішньої політики Ізраїлю протягом майже 3000 років.

Розглядати геополітику потрібно у трьох напрямках:

1) внутрішня геополітика країни, взаємодія з безпосередніми сусідами, що межують з Ізраїлем, та взаємодія з тими країнами, за його межами, які ми називатимемо «великі держави».

В основному Ізраїль складається із трьох частин. По-перше, він завжди включав північний гірський регіон, що простягається від підніжжя гори Хермон на південь до Єрусалиму. По-друге, він завжди містив деякі території з прибережної рівнини від півночі до Хайфи, якраз у місці, де зараз знаходить

сучасний Тель-Авів. По-третє, сьогодні Ізраїль займає площу західного берега між Єрусалимом та річкою Йордан. На сьогоднішній день Ізраїль контролює всі частини Негев, зокрема між прибережним регіоном та півостровом Сінай, у районі сучасного ТельАвіва. Великі чи менші території, частково чи повністю, але зазвичай землі у цих районах контролюються Ізраїлем [8].

Геополітичне становище Палестини

Палестина має кордони з Ізраїлем, Йорданією по річці Йордан та Єгиптом (сектор Газа). Західний берег представляє собою гірський кряж, що простягнувся на 200 кілометрів з висотами до 1016 метрів над рівнем моря. Найнижча точка – Мертве море 400 метрів нижче за рівень світового океану, нижча точка суші на Землі.

Палестинці вважають своєю столицею Єрусалим, де розташована третя за важливістю ісламська святиня Харам аль-Шериф. Разом з тим, статус Єрусалиму є спірним, і це місто прийнято вважати столицею Ізраїлю. Ситуацію ускладнює перемога радикальних ісламістів Хамаса в Газі. На сьогодні автономія розбита на дві частини: Західний берег під контролем Фатха з адміністративним центром у Рамаллі та Сектор Газа, контрольований Хамасом, із центром у місті Газа. Світова спільнота не визнає легітимність Хамаса, і всі іноземні дипломатичні місії в Палестині розташовані або в Рамаллі, або у східному Єрусалимі [22].

Висновки до розділу 2

1. Конфлікт між Ізраїлем і Палестиною маніфестує багато викликів, з якими зіткнулося людство у новій історії: релігійні протиріччя, націоналізм, економічна нерівність, колоніалізм, тоталітаризм та ін. Відповідно його вирішення має велике символічне значення, адже демонструє спроможність західної цивілізації перейти до наступного етапу своєї історії, наповненого новим змістом.

Правовий контекст даного конфлікту вкрай складний і включає питання, пов'язані з правом на самовизначення, правами людини, міжнародним гуманітарним правом, повноваженнями міжнародних організацій та ін.

2. Предметом ізраїльсько-палестинського конфлікту є право на самовизначення, території, водні ресурси, права людини, статус Єрусалиму, палестинські біженці, безпека тощо.

Кордони палестинської держави можуть бути визначені відповідно до резолюції № 181 чи резолюції № 242 (відповідно по Зеленій лінії). Проте останнє є дещо спірним, оскільки у преамбулі резолюції №242 наголошено на неприпустимості набуття території шляхом війни, а Рада Безпеки ООН немає права передавати територію однієї держави іншій. Постійні маніпуляції із двох сторін (Ізраїлю та Палестини) міжнародним правом - головна причина неспроможні сторін ізраїльсько-палестинського конфлікту домогтися незалежності. Кожна з них вважає протилежну агресором, а не стороною, яка обороняється. Даний конфлікт характеризується систематичним порушенням прав опонента, їх провокуванням, зриванням мирних переговорів тощо.

3. Проблема державності Палестина найактивніше обговорювалося після прийняття Декларації незалежності та після надання Палестині статусу держави-спостерігача.

Прихильники державності Палестини переконані, що Палестина повністю відповідає критеріям державності, які відображені в Конвенції Монтевідео 1933 р.: має територію (неважливо, що межі є спірними); своє населення, свій уряд; може бути учасником міжнародних відносин. Вважають, що палестинська держава виникла ще в епоху Ліги Націй. Адже після відторгнення арабських територій від Туреччини вони стали державами, що підпорядковані Франції чи Великобританії. Державність Палестини визнана у ст. 22 (4) Статуту Ліги Націй [35], Британському мандаті, Лозаннському договорі 1923 р. [17]. Її державність доводиться фактом визнання більшістю держав і ООН. Ізраїль мовчазно визнав ОВП, вступивши із ним у переговори про остаточний статус (у 1993 р.).

Противники ж наполягають, що необхідною умовою державності є незалежність, яка передбачає виняткове самоврядування народу на конкретній території, відсутність на ній влади іншої держави (ОВП має вплив на палестинців, але не здійснює державну владу). Вимога незалежності Палестини порушує суверенітет і територіальну цілісність Ізраїлю (оскільки претендує на території Ізраїлю). Палестина не може претендувати на відновлювальну сецесію, умовами якої є серйозні порушення прав людини та відсутність доступних механізмів захисту. Статус палестинської держави та її межі мають визначати переговори, як це встановлено в Угоді, а не в односторонньому порядку. Прохання Палестини надати їй статус держави-спостерігача порушує ці Угоди, через що резолюцію № 67/19 багато вважають недійсною.

4. Існує два контексти питання про окупацію Палестини: перший - наявність факту окупації; другий - законність окупації.

Ізраїль часто посиляється на теорію *missing reversioner*: режим окупації може бути встановлений лише тоді, коли є законний суверен (сторона), якому територія має бути повернена. У Західного берегу і сектору Газа до війни 1948 р. не було такого суверену. По її завершенні ці території були незаконно окуповані Йорданією та Єгиптом, а тому ці території у контексті Ізраїлю є не окупованими, а спірними. А тому Ізраїль, який захопив їх після війни 1967 р., вважається їх «адміністратор».

Представники визнання факту окупації Ізраїлем (опоненти теорії *missing reversioner*) аргументують: законним *reversioner* є палестинці, які мають право на самовизначення (Ізраїль відторгнув Західний берег у «Договірної Сторони»; мета Женевської конвенції (а саме захист цивільного населення) має бути досягнута, незалежно від наявності легітимного суверена; Рада Безпеки ООН і Генеральна асамблея ООН не один раз вели мову про «окуповані території» і наполягали на застосуванні Женевської конвенції.

Три позиції на законність окупації Палестини:

перша - заперечення факту окупації;

друга - визнання як факту окупації, так і його легітимності (необхідність захисту Ізраїлю від зовнішньої загрози і палестинського тероризму). Трактують Резолюцію № 242 та інші резолюції, які вимагають виведення ізраїльських сил, такими, що недійсні, оскільки порушують право Ізраїлю на мир;

третья – визнання окупації незаконною: будь-яка окупація має бути тимчасовою (розумність терміну, враховувати мету, природу та обставини); не може завершуватися анексією чи створюванням титулу; окупант має діяти на користь населення окупованої території; ізраїльська окупація суперечить понад 40 рішенням Ради Безпеки ООН і Генеральної асамблеї ООН, винесеним після 1967 р.

5. Позиція Ізраїлю щодо ізраїльських поселень: поселенці мають повертатися у місця, звідки вигнані у 1948 р. Будівництво поселень - це міра безпеки та військової необхідності, адже поселення дозволяють забезпечити порядок, контроль територій, знаходження бази терористів. Відповідно не порушують резолюцію № 242, що передбачає забезпечення «безпечних і визнаних кордонів».

Протилежна позиція Ізраїлю: будівництво поселень суперечить нормам міжнародного законодавства, правам людини; є анексією *de facto*, що порушує право палестинців на самовизначення і не створює титулу.

6. *Прямі* (Ізраїль, Палестина) і *непрямі* (Іран, Ірак, Саудівська Аравія, Сирія, Туреччина) учасники ізраїльсько-палестинського конфлікту. *Основні посередники* даного конфлікту: ЄС, США. *Типи факторів*, що впливають на динаміку ізраїльсько-палестинського конфлікту: соціальний, економічний, релігійний, військовий, територіальний, правовий, політичний.

РОЗДІЛ 3

МИРНЕ ВИРІШЕННЯ ІЗРАЇЛЬСЬКО-ПАЛЕСТИНСЬКОГО КОНФЛІКТУ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

3.1. Проблема пошуку шляхів вирішення ізраїльсько-палестинського конфлікту

Війна в Газі свідчить про низку змін та сприйняття ізраїльсько-палестинського конфлікту. Як бачимо, вісім десятиліть міжнародних ініціатив у його вирішенні не дали бажаного результату. Палестинці відчують, що їх життя у певній мірі є гіршим, ніж до угод в Осло, а ізраїльтяни усе більше втрачають відчуття власної безпеки. Незважаючи на поступову логіку між резолюціями ООН, угодами та різними міжнародними ініціативами, більшість ізраїльських урядів чинили перешкоди переговорам, розширюючи окупацію.

Примітно, що багато палестинців ведуть жваві дискусії стосовно Палестини, зокрема: чи їхні учасники переговорів упустили можливості; чи насильство, особливо застосоване ХАМАСом, відштовхнуло ізраїльське суспільство від переговорів; чи Ясір Арафат занадто багато поступився в Осло; та ін.

Беручи до уваги попередній досвід участі переговорів щодо підписання мирних угод, виглядає, що палестинське суспільство не завжди мало у переговорах сильного переговорника. Тобто не було такого представника, від якого б вони отримали хоча б схожу підтримку, яку Ізраїлю дають США. Вважаємо, що з такою роллю успішно міг би справитись ЄС, за умови, що він вийде зі своєї «другорядної ролі».

Ізраїль до нинішнього наступу в Газі мав дуже широку підтримку усього світу. Адже застосування насильства палестинськими організаціями, а також пам'ять про Голокост, були як захисний щит для Ізраїлю від порушень ним прав людини, міжнародного гуманітарного права та резолюцій ООН. Проте, війна в Газі змінює цю винятковість (особливо на Півдні).

Наслідки насильницьких дій Ізраїлю та ХАМАС (як і дій ОВП, ФАТХ та інших палестинських угруповань в минулому) породили дискусії про територіальну окупацію, насильство проти ізраїльських цивільних осіб, роз'єднувальний мур, що побудований Ізраїлем на Західному березі, ситуації заблокованого населення в Газі, межі права на самооборону, а також чи може інфраструктура (наприклад, лікарні, школи) бути, так званими «об'єктами подвійного використання», а, отже, військовими цілями [48].

Сьогоднішня війна Ізраїлю поставила під сумнів легітимність США як посередника та лідера міжнародного порядку, що ґрунтується на визначених міжнародною спільнотою і національним законодавством правилах. «Подвійна відповідь» на вторгнення росії в Україну санкціями та фінансова і військова підтримка наступу Ізраїлю проти цивільного населення в Газі спровокували критичну реакцію в США та інших країнах. Зі свого боку, так званий Глобальний Південь засудив росію за вторгнення, але проголосував в ООН проти запровадження санкцій, водночас дистанціювавшись від «Заходу» через війну в Газі.

Проте слід пам'ятати, що війна у Газі породила й такі ініціативи:

- комісії ООН з розслідування ситуації на окупованих територіях, у Східному Єрусалимі та Газі (ООН);
- накази і тимчасові заходи щодо попередження та покарання злочину геноциду в секторі Газа Міжнародного суду 26 січня та 28 березня 2024 р.;
- заявки на видачу ордерів на арешт ізраїльських урядовців і лідерів ХАМАС у Державі Палестина Міжнародним кримінальним судом;
- заяви та твердження агентств ООН, а також Всесвітньої організації охорони здоров'я, Верховного комісара ООН з прав людини, Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), Управління ООН з координації гуманітарних питань;
- Спеціальний доповідач ООН з питань окупованих палестинських територій та Генеральний комісар Близькосхідного агентства ООН для допомоги палестинським біженцям та організації робіт [53, Р. 271].

Підйом держав, що розвиваються, їх зростаюча вага на регіональних і глобальних аренах, а також їхні вимоги щодо реформування багатосторонньої та міжнародної фінансової системи надають їм важливої ваги, яка може матеріалізуватися в інших сферах, таких як мир і безпека.

Позиції новостворених країн БРІКС (тобто Бразилії, Індії та Південної Африки) щодо ізраїльсько-палестинського конфлікту коливаються між солідарністю та прагматизмом, риторично підтримуючи довгострокове дипломатичне рішення з незначною політичною та фінансовою підтримкою. Їхні позиції не скоординовані і залежать від багатьох факторів, зокрема від відносин кожної країни з Ізраїлем.

Країни БРІКС доклалися до збереження у міжнародному порядку денному палестинського питання. Адже, коли у 2011 р. ОВП закликала визнати Палестину державою-членом ООН, Китай і Росія (постійні члени РБ ООН), а також Бразилія, Індія та Південна Африка (непостійні члени) віддали свої голоси за. Йоганнесбурзький саміт (2023 р.) закликав до прямих переговорів, рішення про утворення двох держав та Арабської мирної ініціативи. У червні того ж року палестино-китайське стратегічне партнерство зробило аналогічну заяву. Але підтримка Палестини є не стільки реальною, а більше риторичною та символічною (незалежно від того, чи маємо на увазі БРІКС як інституцію, чи її членів). Жоден із них не збільшив власну підтримку палестинської влади, не запропонував Ізраїлю стимули для вступу у переговорний процес, не вийшов за межі загальної підтримки двох держав. Країни БРІКС, критикуючи Ізраїль щодо палестинського питання, водночас намагаються не піддавати загрозі відносини з Ізраїлем. Південна Африка - єдиний член, який вдався до застосування міжнародного права, подавши до Міжнародного суду, справу проти Ізраїлю.

На двосторонньому рівні Ізраїль диверсифікував свої економічні та дипломатичні відносини, щоб зробити кращими відносини з росією, Китаєм, Індією, але не з БРІКС як установою. Ізраїлю вигідна така стратегія, оскільки вона допомагає протистояти міжнародним санкціям, можливим у зв'язку із

палестинським питанням. Що стосується Індія, то вона тісно співпрацює з Ізраїлем у розвідці щодо радикального ісламізму. Ізраїль - другий за величиною постачальник зброї для Індії.

ПАР критикує співпрацю Ізраїлю з режимом апартеїду. Південна Африка засуджує незаконну окупацію палестинських територій як рівнозначну режиму апартеїду. На саміті проти расизму в Дурбані, що відбувся у 2003 р., Південна Африка розпочала кампанію бойкоту, відчуження і санкцій. А також піднімала це питання і на самітах БРІКС. Нещодавнє звернення Південної Африки до Міжнародного суду полягає в застосуванні нової концепції «небайдужості», вбудованої у структуру миру та безпеки в Африці.

Китай підтримує тісну співпрацю в галузі безпеки та оборони, а Ізраїль консулює Пекін щодо надихнутих ісламізмом уйгурських дисидентів у Сіньцзяні. Що стосується росія, то мільйони російських іммігрантів проживають в Ізраїлі (найбільшій російській громаді). Відкриття газу біля узбережжя Середземного моря Ізраїлю стає предметом зацікавленості російських компаній, що базуються на Кіпрі.

Потрібно зупинитися ще на одному важливому моменті. Дослідження, проведені у останнє десятиліття, підтверджують, що варіант «двох держав» неможливий. В Ізраїлю не має стимулу і ресурсів це реалізовувати на практиці, і більшість його суспільства не хоче палестинської держави. Крім того, як уже зауважували, відсутня третя сторона, яка б «тиснула» на нього з метою вести переговори.

В ізраїльсько-палестинській ситуації важливо зрозуміти дипломатію з 1947 р., чому вона зазнала невдачі, які існують можливості та перешкоди і чи потрібна інша модель. Дослідження, проведені в останнє десятиліття, підтверджують, що варіант «двох держав» неможливий. Ізраїльська окупація з її поселеннями, мережею доріг, роздробленістю палестинських анклавів і його задущенням та економічною залежністю від Ізраїлю, контроль над їхнім повсякденним життям за допомогою сили, законів і вилучення, а також поліцейський контроль з боку слабкої влади Палестини, важко повірити у те,

що Ізраїль відмовиться від Західного берега та Східного Єрусалиму (а тепер і Гази) шляхом переговорів.

Водночас ризик полягає у припущенні, що за відсутності альтернатив рішення про створення «двох держав» є неминучим.

Але на сьогодні, вважаємо, що перспективи розв'язання проблеми «двох держав» стали надзвичайно малими. Ізраїльтяни та палестинці сьогодні існують у невизнаній реальності єдиної держави, яка визначається систематичними структурами домінування та контролю, що накладаються однією групою ідентичності на іншу різною мірою, залежно від місця розташування та правового статусу. Ці системи контролю глибоко сформували кожен інституцію як в Ізраїлі, так і на палестинських територіях таким чином, що кидають виклик будь-якій можливості легкого поділу. Але визнання цієї реальності заважає неможливості сформулювати будь-яку дієву альтернативну політичну формулу.

Як у палестинському суспільстві, так і в ізраїльському, глибокі зміни та різноманітне сприйняття іншої сторони конфлікту ще більше «розширюють прірву». Ситуація показує, що настав час для ґештальтного зсуву, щоб територію між морем і річкою можна було бачити такою, якою вона є, а не як її можна уявити, що виправдовує продовження роботи від імені двох держав у напрямку прийняття важливого для сторін рішення. Нову парадигму необхідно шукати в контексті нових тенденцій у посередництві, прагматично дивлячись на можливості політичного втручання, серед інших, держав Глобального Півдня.

У довготривалому та складному конфлікті між Ізраїлем і Палестиною вбачаємо кілька можливих сценаріїв:

Перший сценарій: «Продовження конфлікту».

Проте такий сценарій вбачається можливим, якщо:

- 1) буде підтримка конфлікту непрямыми учасниками;
- 2) буде продовжуватися протистояння між євреями і арабами;
- 3) арабськими країнами буде продовження постачання палестинцям зброї;

4) між арабами та євреями будуть й надалі точитися релігійні протиріччя.

За реалізації даного сценарію для основних і непрямих учасників та посередників можливе настання наступних наслідків:

Для Ізраїлю:

- дестабілізація обстановки в країні;
- розвиток тероризму

Для Палестини:

- економічні проблеми;
- невирішена проблема сектор Газа;
- проблема палестинських біженців;
- збереження статусу невизнаної держави;

Для США:

- продовжиться боротьба за вплив у регіоні;

Для ЄС:

- посилення проблеми біженців.

За ступенем ймовірності: найбільш імовірний даний сценарій.

Другий сценарій: «Перемога Ізраїлю».

Проте такий сценарій вбачається можливим, якщо:

- 1) Ізраїль бере під контроль «Святі місця»;
- 2) втручання у конфлікт США;
- 3) якщо відбувається загострення конфліктного протистояння сунітів та шіїтів в ісламі.

За реалізації даного сценарію для основних і непрямих учасників та посередників можливе настання наступних наслідків:

Для Ізраїлю:

- контролює спірні території;
- посилює свій вплив у цьому регіоні.

Для Палестини:

- зберігає статус невизнаної держави;
- тяжке економічне становище;
- посилення міграційної проблеми.

Для США:

- контролює регіон.

Для ЄС:

- Демографічна проблема через потік міграції.

Для арабських країн:

Загострюється релігійна боротьба всередині релігії між євреями та мусульманами.

За ступенем ймовірності: найменш можливий сценарій.

Третій сценарій: «Палестина перемагає»

Проте такий сценарій вбачається можливим, якщо:

- 1) країни арабського світу об'єднуються та підтримують Палестину у боротьбі проти Ізраїлю
- 2) США перестане підтримувати Ізраїль

За реалізації даного сценарію для основних і непрямих учасників та посередників можливе настання наступних наслідків:

Для Палестини:

- вирішується проблема зі «святими землями» та територіями;
- почнеться економічне зростання;
- визнання держави всіма акторами на міжнародній арені;
- сильний вплив у регіоні

Для Ізраїлю:

- тяжке становище;
- великі економічні втрати;
- біженці

Для США:

- нездатність впливати на регіон та реалізовувати там свої плани.

Для *арабських держав*:

- мирне співіснування у регіоні;
- економічний розвиток

За ступенем ймовірності: найменш ймовірний сценарій

Четвертий сценарій: «Мирне врегулювання конфлікту»

Проте такий сценарій вбачається можливим, якщо:

- сторонам вдасться знайти мирне вирішення конфлікту;
- Палестину визнають суверенною державою;
- Ізраїль визнається як держава всім арабським світом

За реалізації даного сценарію для основних і непрямих учасників та посередників можливе настання наступних наслідків:

Для *Ізраїль*:

- стабілізація обстановки у регіоні;
- відсутність ґрунту для розвитку тероризму;
- стабільне економічне зростання;
- вирішення проблеми «священних земель»

Для *Палестини*:

- вирішення проблеми із сектором Газа;
- визнання Палестини суверенною державою;
- зміцнення в економічній та політичній сферах життя країни;
- вирішення проблеми «священних земель».

Для *США*:

• нездатність повною мірою впливати на регіон та реалізовувати там свої інтереси

Для *ЄС*:

- вирішення проблеми біженців;

Для *арабських країн*:

- стабілізація обстановки у регіоні

За ступенем ймовірності: середня ймовірність даного сценарію.

Вважаємо, що за наявних на сьогодні обставин, зокрема учасників (основних, неосновних), а також посередників тощо конфлікту, що найімовірнішим сценарієм буде його продовження, оскільки ізраїльсько-палестинський конфлікт - це яскравий приклад того, як політичні інтереси, що загострюються, призводять до розпалювання міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів.

Історія ізраїльського-палестинського протистояння є конфліктом народів, у кожного з яких – протягом півстоліття склалася своя правда, так і не втілена на Близькому Сході.

Тому загострення конфлікту останнім часом лише віддаляє Ізраїль та Палестину від досягнення своїх головних цілей.

Слід зазначити, що існує потреба у негайному вирішенні ізраїльсько-палестинського конфлікту. Адже його затягування породжує нові суперечливі питання. Переконані, що на сьогодні єдине, що може зсунути із мертвої точки вирішення ізраїльсько-палестинської проблеми, - це знову запустити *мирний переговорний процес*, зокрема, із врахуванням зміна на Близькому Сході політики США.

3.2. Сучасні тенденції медіації в ізраїльсько-палестинському конфлікті

Прихильників Палестини вже достатньо.

Проізраїльських прихильників достатньо.

Світ вкрай потребує миротворців.

(Джон Кабрал)

Більше як півстоліття різні учасники ізраїльсько-палестинського конфлікту - ООН, США, Ліга арабських держав, Норвегія, Організація визволення Палестини (ОВП), ЄС і Близькосхідний квартет (ООН, ЄС, росія, США) - проводили, просуvalи або ж підтримували переговори щодо його вирішення. Кілька арабських держав уже не перебувають у конфронтації з Ізраїлем. На сьогодні такі країни як Ємен, Єгипет, Саудівська Аравія, і Катар здійснюють провідну роль у веденні переговорів щодо Гази.

Проте насильницький конфлікт між євреями і палестинцями перебуває у доволі серйозному стані, незважаючи на наявність такої кількості та рівня акторів. І переговори тривають лише із спроб досягнення припинення вогню в Газі, а також щодо звільнення близько сотні ізраїльських заручників, які були захоплені та викрадені ХАМАСом.

США з 1970-х рр. виконувала роль основного медіатора у веденні переговорів з ізраїльсько-палестинського конфлікту. Європі ж тривалий час належала роль другорядного медіатора. Оскільки роль ЄС після угод в Осло зводилася до підтримки створення палестинської держави, проте відмінні позиції стосовно Ізраїлю і потреба консенсусу між 27 державами-членами призвели до ведення обережної дипломатії. Ні Туреччина, а ні арабські держави не взяли на себе значну дипломатичну роль, не беручи до уваги Арабську мирну ініціативу.

Маріано Агірре та Мейбл Гонсалес Бустело стверджують, що посилення нових держав у міжнародній системі, особливо Форуму діалогу Індія-Бразилія-Південна Африка і країн БРІКС (росію і Китай не беруть до уваги) створюють передумови для очікувань від Бразилію або Південної Африки зокрема взяти на себе роль посередників або ж створити простір політичному діалогу. Вони для аналізу перспективи спроможності Бразилії здійснити роль медіатора автономно або ж у співпраці з іншими державами і багатосторонніми організаціями беруть до уваги чотири фактори:

1) *складність конфлікту з двома компонентами*: між Ізраїлем та кількома арабськими державами та між Ізраїлем і Палестиною. У першому випадку

відносини між сторонами еволюціонували: одні арабські держави підтримують дипломатичні відносини з Ізраїлем, а інші встановлюють їх у середньостроковій перспективі. Напруга змістилася в бік регіонального протистояння між Ізраїлем та Іраном.

2) *протистояння за одну і ту ж землю між державою та апатридом або громадою з етнічною, релігійною та національною ідентичністю, історичними колоніальними компонентами і значною нерівністю влади.* Ізраїль декларує Палестину як власну Святу Землю, а тому закономірно, що євреї після Голокосту вважали за справедливим побудувати державу, і, що саме вони виграли війни (1948 р. і наступні). Тоді як палестинці залишаються на позиції, що дана земля належить саме їм, а євреї змогли її у них забрати у зв'язку з британським колоніалізмом. У той же час палестинці відчують підтримку міжнародного права і резолюцій ООН.

3) *відбувається посилення релігійного фактору, який ускладнює вирішення конфлікту.* В Ізраїлі релігійні ультраправі (зокрема підрозділи збройних сил) впродовж останніх десятиліть перебували на підйомі, а в Палестині радикальні ісламістські групи (такі як Ісламський джихад і ХАМАС) стали значно могутнішими, з подальшим падінням легітимація світського ФАТХ і Палестинської автономії. Як зазначає Сміт, чи можуть «суперечливі уявлення про те, що становить ідентичність держави та її безпеку, ґрунтоване на релігії, етнічній приналежності чи мові, блокувати зусилля для мирного вирішення розбіжностей?» [53, Р. 271].

4) *конфлікт породив міжнародно-правові інструменти, які є незамінними посиленнями для майбутніх ініціатив.* Цей конфлікт також породив «track II дипломасу», у якій недипломатичні особи та організації громадянського суспільства діяли з маргінесу, створюючи простір для політичного діалогу, який призвів до переговорів. Хоча за допомогою даних переговорів та інструментів не вдалося вирішити конфлікт, але вони вплинули на динаміку, сформували певний досвід і знання, які необхідні для дослідження нових форм переговорів. Шлях переговорів, особливо після Кемп-Девідської угоди

(1978 р.), угод Осло I (1993 р.) та Осло II (1995 р.), і подальших спроб врятувати попередні домовленості, мав певні обмеження та проблеми, які унеможливлювали прийняття рішення про створення двох держав.

5) *упродовж десятиліть вважалося, що, беручи до уваги залежність Ізраїлю від США (і те саме припущення палестинців), лише США зможуть досягнути вирішення конфлікту.* Проте Маріано Агірре та Мейбл Гонсалес Бустело, зауважують, що статус США як медіатора серйозно скомпрометували: помилки американської держави в Афганістані та Іраку, нестабільна політика на Близькому Сході, відкрите приєднання до Ізраїлю та її роль у війні в Газі, вето в Раді Безпеки ООН і подвійні стандарти у засудженні Росії в Україні та Ізраїля в Палестині з точки зору міжнародного гуманітарного права [42, Р. 146].

У першій половині XX ст. конфлікт між палестинцями та євреями у зв'язку із територією тодішнього британського мандату в Палестині намагалися вирішити різними способами. Медіатори даного конфлікту застосовували різні інструменти і формати переговорів, за допомогою яких намагалися адаптуватися до динаміки конфлікту. Спроби досягнення миру передбачали:

- резолюції ООН;
- план поділу;
- офіційні або напівофіційні зустрічі і домовленості;
- ініціативи держав, регіональних організацій, багатосторонніх організацій та громадянського суспільства.

Упродовж всього конфлікту, а особливо з жовтня 2023 р. міжнародне право було «актуальним». Як зазначає Джулія Гріньон, «хоча вирішення будь-якого конфлікту є політичним, факт залишається фактом, що будь-який збройний конфлікт охоплюється окремою галуззю міжнародного права, правом збройних конфліктів, також відомим як міжнародне гуманітарне право» [47]. Звіти ООН та міжнародні юристи наголошують, що ХАМАС та Ізраїль порушили норми міжнародного гуманітарного права.

На сьогодні доволі відчутним є прагнення *бразильської дипломатії* внести свою лепту у вирішенні ізраїльсько-палестинського конфлікту.

Прикладом є тримання делегації для співпраці з Палестиною в Рамаллі, де відбувається координація проєктів з Індією та Південною Африкою. Бразилія займає історичну позицію на користь рішення про створення двох держав. Так у контексті наявної війни в Газі Бразилія як голова Ради Безпеки ООН у жовтні засудила напад ХАМАС і закликала до екстреного засідання Ради. У січні Ітамараті підтримав ініціативу ПАР перед Міжнародним судом. І вже у лютому президент Луїз да Сілва піддав різкій критиці напади Ізраїлю на БАПОР та назвав ізраїльську кампанію в Газі «геноцидом», порівнявши війну з Голокостом. За що Ізраїль пізніше оголосив його «*persona non-grata*».

У травні 2024 р. уряд Бразилії відкликав свого посла в Ізраїлі, а в червні засудив напади на цивільне населення та інфраструктуру, звинувативши Ізраїль у порушенні норм міжнародного гуманітарного права. Він також наполягає на дотриманні вимоги щодо постійного припинення вогню, що вказана у Резолюції РБ ООН 2728 (25 березня 2024 р.).

Між Бразилією та Ізраїлем ведеться співпраця у трьох пріоритетних сферах:

- наука, технології та інновації;
- економіка і торгівля;
- оборони.

Існує потенціал співпраці й у сферах водних ресурсів, енергетики, космосу та освіти.

У грудні 2007 р. було підписано Угоду про вільну торгівлю між МЕРКОСУР та Ізраїлем, яка набула чинності в 2010 р. Ізраїль - перша країна за межами Латинської Америки, яка підписала угоду про вільну торгівлю з південноамериканським блоком. Варто зауважити, що у останнє десятиліття Ізраїль входив до шести головних торгових партнерів Бразилії на Близькому Сході.

Між Ізраїлем і Бразилією триває співпраця і у сфері торгівлі зброєю. Хоча міністр оборони Бразилії Хосе Мусіо Монтейру під тиском політичних діячів і правозахисних організацій відклав підписання контракту на 36 броньованих

машин із 155-мм гаубицями. Президента Лула да Сілва було піддано жорстокій критиці з боку науковців, ЗМІ та бізнесу за позиції, заклики щодо надання допомоги в деескалації напруженості з Ізраїлем і зменшити поляризацію навколо конфлікту.

В ізраїльсько-палестинського конфлікту існує внутрішній вимір: у Бразилії проживає вісім мільйонів громадян сирійського, ліванського та палестинського походження, а також понад сто десять тисяч громадян єврейського походження. З іншого боку, найбільшу критику отримали бразильські євангелісти, які, як і їхні колеги в США, мають тісні зв'язки з ультраправими, рухом поселенців в Ізраїлі та на окупованих палестинських територіях. За різними джерелами, близько тридцяти мільйонів євангелістів планують віддати свої голоси на наступних загальних виборах у Бразилії [43].

У країнах Глобального Півдня, що розвиваються, Бразилія може відігравати певну роль у процесах миру та безпеки, як у прийнятті рішень (наприклад, займаючи непостійне місце в Раді безпеки ООН), будучи частиною миротворчих операцій, так і зв'язуючи Південь. Співпраця в галузі розвитку Півдня (триангуляція з північними країнами) може бути як стимул для переговорів і миру та проєктів державного будівництва, підтримка гуманітарної допомоги та допомога ініціативам.

Будучи частиною БРІКС і головою Нового банку розвитку та розпочавши проєкти допомоги розвитку в Африці на південь від Сахари та на окупованих палестинських територіях у 2000-х, Бразилія має можливості усе це робити. У середньостроковій та довгостроковій перспективі вона могла б сприяти ініціативам діалогу між конфліктуючими сторонами ізраїльсько-палестинського конфлікту та переговорам між ними. І це вона може робити самостійно чи разом з іншими державами та недержавними суб'єктами. Для цього потрібно проаналізувати політичні, економічні та дипломатичні відносини з опонентами, а також характеристики учасників протистояння, а також відносини між секторами та інтересами бразильського суспільства та конфліктуючих сторін.

Після десятиліть політики, практики та регулятивної консолідації мирове посередництво стало дедалі складнішою практикою. Міжнародна система, яка постійно змінюється, збігається з існуючими *негативними тенденціями щодо посередництва та розбудови миру*. Розвиток зовнішньої політики жорсткого реалізму та складні характеристики поточного збройного конфлікту спричинили глибоку трансформацію ландшафту мирного посередництва.

Ліберальна глобальна гегемонія дедалі більше заперечується на тлі повернення до *геополітичної конкуренції, системи повноважень, що змінюється, втручання глобальних і регіональних акторів у конфлікти, які перетворюються на проксі-війни, і браку дипломатичної співпраці між великими державами*. Ця конкуренція призводить до блокування в Раді Безпеки ООН (РБ ООН) і меншої кількості мирних угод. Одночасно нові середні держави (такі як БРІКС, Індонезія, Кенія, Туреччина, Катар, Саудівська Аравія та Іран) прагнуть збільшити вплив, проводити більш наполегливу зовнішню політику та шукати можливості диверсифікувати свої міжнародні альянси.

Другою тенденцією є *дерегуляція застосування сили в усьому світі в контексті більшої кількості (дедалі інтернаціоналізованих) конфліктів із більшою кількістю жертв серед цивільного населення*. Конфлікти є більш складними, нелінійними та непередбачуваними, з фрагментацією державних і недержавних акторів. Ці тенденції поширилися по всьому світу після 11 вересня та «глобальної війни з тероризмом», з переломними моментами в Лівії та Сирії, а згодом вони посилюються в Україні та Газі. Глобальна війна з тероризмом була зосереджена на мілітаризованій відповіді на збройний конфлікт і забороні груп, кваліфікованих як терористи.

Третя тенденція – *послаблення норми пошуку політичних рішень насильницьких конфліктів*. Багато акторів підвищують свій голос проти переговорів або посередництва, наприклад, з групами джихадистів. Надається перевага військовим кампаніям над політичними процесами або замість них.

Конфлікти часто включають суміш політичних, економічних, ідеологічних і кримінальних планів. Атомізація означає, що в одній країні чи

регіоні можуть співіснувати різні конфлікти на національному, субнаціональному та місцевому рівнях. Спроможність і легітимність держави погіршуються, і групи конкурують не тільки з державою, але й між собою.

Ці проблеми підривають фундаментальні аспекти медіації. Як наслідок, може знадобитися працювати на кількох рівнях, багато з яких «поза державою». Стара схема існування двох згуртованих партій з протилежними ідеологіями чи моделями держави та суспільства нині не є такою частою. Великі мирні конференції та всеосяжні мирні угоди занепадають. Учасники та медіатори прагнуть домовитися з конкретного питання, або іноді між державою та учасником конфлікту, або між недержавними учасниками, у конкретних областях, а не на всій національній території.

Зіткнувшись із цим складним середовищем, зростає *різноманітність суб'єктів посередництва (медіації)*. Мирне посередництво більше не належить лише одному учаснику чи групі дійових осіб. *Все більше посередників у конфлікті походить зі Сходу, а не із Заходу, і з Півдня, а не з Півночі.* Ландшафт включає традиційні (ООН, регіональні багатосторонні організації, Норвегія, Швейцарія та так звані «малі демократії»), а також Катар, проміжні держави, такі як Південна Африка, Туреччина, Мексика, Кенія, Китай, приватні актори та інсайдери медіатори.

США, ЄС, Росія та Китай хочуть допомогти припинити конфлікт Ізраїлю з ХАМАС. Проте, як слушно зауважує Кетрін Шаер, держави Близького Сходу – це ті, кому потрібно буде активізуватися з гуманітарних і дипломатичних причин.

Йорданія також межує з Ізраїлем і має довгу історію як співрозмовник у цьому регіоні. З 1994 року в рамках мирної угоди між Йорданією та Ізраїлем королівська родина Йорданії є охоронцями деяких із найсвятіших мусульманських і християнських місць в Єрусалимі. Однак аналітики визнають, що Йорданія не має особливих стосунків з ХАМАС.

На відкритті нової сесії парламенту Йорданії, король країни Абдалла II заявив, що миру на Близькому Сході не може бути без «основи рішення про дві держави». Йорданія має добрі стосунки зі США [52].

Рішення про дві держави означатиме, що Ізраїль і Палестина стануть двома окремими сусідніми країнами. Незважаючи на те, що багато політиків називають це потенційним рішенням, більшість експертів визнають, що рішення про дві держави вже багато років не є життєздатним.

Катар має одні з найтісніших зв'язків у регіоні з ХАМАС. Трохи менше ніж через тиждень після терористичної атаки на Ізраїль 07 жовтня 2023 р. Катар намагався допомогти в переговорах як про припинення вогню, так і про обмін заручників, утримуваних ХАМАС, на 36 палестинських жінок і дітей з ізраїльських в'язниць. Раніше Катар був посередником між ХАМАС та Ізраїлем, а також допоміг провести переговори між Іраном, одним із основних прихильників ХАМАС, і США [52].

Відомості з бази даних та набору даних мирних угод РА-X 2024 показують зміни і диверсифікацію третіх сторін у мирних процесах. У період з 1990 по 2022 рік найчастіше третіми сторонами були ООН, Росія, США, Африканський Союз і ЄС. Роль західних держав падає, особливо Франції, Норвегії, Сполученого Королівства і, перш за все, США, тоді як інші треті сторони, такі як Катар, Туреччина та Міжурядовий орган розвитку (IGAD), зростають. Міжнародна експансія Китаю змусила його інвестувати в багато країн, які перебувають у конфлікті. Миротворчість є джерелом лідерства, довіри та впливу, з акцентом на сприяння, а не на посередництво. Серед інших втручань Китай був центральним учасником угоди між Іраном і Саудівською Аравією в 2023 р. [52].

Є низка цікавих прикладів нових медіаторів. Дипломатія Катару є спритною та прагматичною, граючи роль посередника. Це була перша арабська країна, яка відкрила торговий офіс в Ізраїлі. Катар не підтримав атаку 7 жовтня 2023 р., але звинуватив Ізраїль в окупації, в порушенні Женевських конвенцій і, можливо, в геноциді. Крім того, за 18 років вона надала 1 мільярд доларів США

допомоги Газі через банківську систему Ізраїлю, яка знаходиться під її наглядом.

Катар підписав угоду між Еритреєю та Суданом у 1999 р. Відтоді він брав участь у двадцяти одному конфлікті, від Дарфуру до Афганістану, Сирії та Лівії. У 2006 році вона відіграла важливу роль у війні між Хезболлою та Ізраїлем у Лівані. Його опозиція діям Ізраїлю підвищила його легітимність серед шіїтських і сунітських громад. У Катарі знаходяться політичні представництва Талібану та ХАМАСу, він був посередником між Вашингтоном і Талібаном, а в Чаді вдалося змусити сорок опозиційних груп погодитися на національний діалог у 2022 р. Підхід країни є глобальним (діючи як в Афганістані, так і в Венесуелі). Його дипломатія провела переговори у Ємені, Лівані та Чаді, а також у Афганістані та Чаді. Він працює окремо, але співпрацює з Африканським союзом, Лігою арабських держав та Організацією Ісламська конференція.

Південна Африка була посередником у конфліктах в Африці, як-от Бурунді та Демократична Республіка Конго. Для Преторії посередництво є способом впливу на регіональні та глобальні справи. Президент Сіріль Рамафоса був частиною групи з семи африканських лідерів, які вирушили з посередницькими місіями до Росії та України. Південна Африка також надала свої контакти та зворотні канали для початку переговорів між Ізраїлем і ХАМАС у жовтні 2023 р. Кенія була посередником у сусідніх країнах (Судан, Південний Судан, Уганда, Бурунді, Ефіопія, Сомалі, Великі озера). Нещодавно він очолив багатонаціональну поліцейську місію на Гаїті.

Туреччина бере участь у численних мирних процесах після Іраку в 2003 р. і Сомалі. Бразилія разом із Туреччиною намагалася укласти угоду про зміцнення довіри щодо суперечливої ядерної програми Ірану в 2010 р. Іран експортував би половину свого збагаченого урану до Туреччини в обмін на отримання палива для медичного дослідницького реактора.

У триваючій війні в Газі Катар, Єгипет, США та Ізраїль ведуть переговори про гуманітарний доступ, припинення вогню, звільнення заручників

і палестинських політичних в'язнів і відновлення Гази. У більш стратегічному плані Вашингтон, Брюссель та інші пропонують повернутися до дводержавного рішення та зміцнити Палестинську автономію. Таким чином, це сузір'я акторів із певними спільними інтересами та різними міжнародними союзами. Це сузір'я мало схоже на минулі ініціативи, такі як «Квартет». Зі свого боку, Росія та Китай привітали переговори між ХАМАС і ПНА щодо сприяння діалогу для відновлення політичної єдності Палестини та ведення переговорів з Ізраїлем єдиним голосом.

Мирне посередництво – це набір досвіду, методів і теорій, які можуть призвести до переговорів і, зрештою, мирної угоди між сторонами насильницького конфлікту. Третя сторона допомагає двом або більше узгодженим сторонам запобігти, врегулювати або вирішити конфлікт, допомагаючи їм розробити взаємоприйнятну угоду. До залучених суб'єктів можуть входити міжурядові організації, зокрема ООН, регіональні організації, держави, релігійні та неурядові організації.

Посередництво може здійснюватися трьома «шляхами»:

- перший - здійснюється державами або міжурядовими організаціями;
- другий - проводиться громадянським суспільством (окремими особами чи організаціями), щоб відкрити простір для діалогу в прямій чи опосередкованій координації з конфліктуючими учасниками чи третіми сторонами;
- третій – ініціативи виходять від низових учасників на місцевому та громадському рівнях.

Ключове питання, яке стосується Ізраїлю та Палестини, полягає в розрізненні між посередництвом, яке може зупинити або припинити за допомогою угоди війну, розв'язану в Газі після нападів ХАМАС у жовтні 2023 р., і посередництвом у політичній угоді, яка може вирішити великі проблеми та припинити конфлікт у довгостроковій перспективі.

Це пов'язано з тенденціями медіації. Прогрес до миру у багатьох випадках буде повільнішим і складатиметься з постійних переговорів і

перегляду повторюваних процесів. Сьогодні миротворчість здебільшого полягає в тому, щоб зупинити найгірше, а це означає прийняти помилкові угоди між воюючими сторонами як краще, ніж затяжна війна, і співпрацювати з тими, хто бере участь, щоб зробити угоди більш довготривалими.

Крістін Белл пропонує мультимедіацію. Так, треті сторони, дипломати, регіональні організації, приватні посередники можуть працювати в різних частинах цих композицій: допомагати зменшувати ескалацію насильства, розв'язувати локальні конфлікти, діяти на рівні громади, аж до надання консультацій високого рівня щодо конституційних процесів. Дії можуть бути обмежені одним учасником (сприяти внутрішньогруповому діалогу), одним регіоном або однією проблемою.

Загалом різні ініціативи можуть бути об'єднані в ітеративний процес, який поступово дозволяє втілювати план змін на практиці. Це вимагає координації між медіаторами та інноваційної співпраці між багатосторонніми, державними, приватними та внутрішніми посередниками. Західні посередники більше не мають монополії і повинні дивитися на решту світу. Медіаторам із західного походження доведеться досліджувати, як працювати з іншими та створювати мережі за межами своїх звичайних просторів.

У цьому конфлікті держави, будь то держави, нейтральні чи проміжні, а також недержавні суб'єкти можуть відігравати різні ролі у встановленні та підтримці каналів з усіма суб'єктами; надання стимулів; розробка варіантів переговорних питань; просування ініціатив Т для внутрішньо- та міжпартійного діалогу. Держава, яка пропонує медіацію, повинна мати легітимність, ефективність і спроможність. Легітимність виникає за згодою сторін. Крім того, вона повинна мати політичний капітал, широку міжнародну підтримку, рішучість (стратегічне терпіння) та інструменти (дипломатичні, людські та фінансові ресурси) для досягнення результату, а також залишатися в ролі третьої сторони протягом тривалого часу, включаючи можливе впровадження.

Висновки до розділу 3

1. Ізраїльсько-палестинський конфлікт не можливо вирішити у найближчому майбутньому без зовнішнього впливу, оскільки і Ізраїль, і Палестина не спроможні самотійно дійти компромісу через полярність у розумінні ситуації та готовності вирішувати проблему за столом переговорів.

Події, що на сьогоднішній день тривають в ізраїльсько-палестинському конфлікті, формують чітке розуміння: сучасний світ й надалі залишається бути небезпечним, доволі складно прогнозованим, і відносна безпека України у ньому можлива лише за умови важкої щоденної і колективної роботи.

2. Наслідки насильницьких дій Ізраїлю та ХАМАС (як і дій ОВП, ФАТХ та інших палестинських угруповань в минулому) породили дискусії про територіальну окупацію, насильство проти ізраїльських цивільних осіб, роз'єднувальний мур, що побудований Ізраїлем на Західному березі, ситуації заблокованого населення в Газі, межі права на самооборону, а також чи може інфраструктура (наприклад, лікарні, школи) бути, так званими «об'єктами подвійного використання», а, отже, військовими цілями.

3. Війна у Газі породила, зокрема наступні ініціативи:

- комісії ООН з розслідування ситуації на окупованих територіях, у Східному Єрусалимі та Газі (ООН);
- накази і тимчасові заходи щодо попередження та покарання злочину геноциду в секторі Газа Міжнародного суду 26 січня та 28 березня 2024 р.;
- заявки на видачу ордерів на арешт ізраїльських урядовців і лідерів ХАМАС у Державі Палестина Міжнародним кримінальним судом;
- заяви та твердження агентств ООН, а також Всесвітньої організації охорони здоров'я, Верховного комісара ООН з прав людини, Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), Управління ООН з координації гуманітарних питань;
- Спеціальний доповідач ООН з питань окупованих палестинських територій та Генеральний комісар Близькосхідного агентства ООН для допомоги палестинським біженцям та організації робіт.

4. Стає популярною думка, що в ізраїльсько-палестинському конфлікті варіант «двох держав» неможливий: в Ізраїлю не має стимулу і ресурсів реалізації цього на практиці, більшість ізраїльського суспільства не хоче палестинської держави; відсутня третя сторона, яка б «тиснула» на Ізраїль задля ведення переговорів.

5. В ізраїльсько-палестинському конфлікті вбачаємо кілька можливих сценаріїв:

Перший сценарій: «Продовження конфлікту».

Якщо: 1) буде підтримка конфлікту непрямыми учасниками; 2) буде продовжуватися протистояння між євреями і арабами; 3) арабськими країнами буде продовження постачання палестинцям зброї; 4) між арабами та євреями будуть й надалі точитися релігійні протиріччя.

За реалізації даного сценарію для основних і непрямих учасників та посередників можливе настання наступних наслідків: 1) для *Ізраїлю*: дестабілізація обстановки в країні; розвиток тероризму; 2) для *Палестини*: економічні проблеми; невирішена проблема сектор Газа; проблема палестинських біженців; збереження статусу невизнаної держави; 3) для *США*: продовжиться боротьба за вплив у регіоні; 4) для *ЄС*: посилення проблеми біженців. За ступенем ймовірності: найбільш імовірний даний сценарій.

Другий сценарій: «Перемога Ізраїлю».

Якщо: 1) Ізраїль бере під контроль «Святі місця»; 2) втручання у конфлікт США; 3) якщо відбувається загострення конфліктного протистояння сунітів та шіїтів в ісламі.

За реалізації даного сценарію для основних і непрямих учасників та посередників можливе настання наступних наслідків: 1) для *Ізраїлю*: контролює спірні території; посилює свій вплив у цьому регіоні; 2) для *Палестини*: зберігає статус невизнаної держави; тяжке економічне становище; посилення міграційної проблеми; 3) для *США*: контролює регіон; 4) для *ЄС*: демографічна проблема через потік міграції; 5) для *арабських країн*: загострюється релігійна

боротьба всередині релігії між євреями та мусульманами. За ступенем ймовірності: найменш можливий сценарій.

Третій сценарій: «Палестина перемагає»

Якщо: 1) країни арабського світу об'єднуються та підтримують Палестину у боротьбі проти Ізраїлю; 2) США перестане підтримувати Ізраїль.

За реалізації даного сценарію для основних і непрямих учасників та посередників можливе настання наступних наслідків: 1) для *Палестини*: вирішується проблема зі «святими землями» та територіями; почнеться економічне зростання; визнання держави всіма акторами на міжнародній арені; сильний вплив у регіоні; 2) для *Ізраїлю*: тяжке становище; великі економічні втрати; біженці; 3) для *США*: нездатність впливати на регіон та реалізовувати там свої плани; 4) для *арабських держав*: мирне співіснування у регіоні; економічний розвиток. За ступенем ймовірності: найменш ймовірний сценарій.

Четвертий сценарій: «Мирне врегулювання конфлікту»

Якщо: 1) сторонам вдасться знайти мирне вирішення конфлікту; 2) Палестину визнають суверенною державою; 3) Ізраїль визнається як держава всім арабським світом.

За реалізації даного сценарію для основних і непрямих учасників та посередників можливе настання наступних наслідків: 1) для *Ізраїль*: стабілізація обстановки у регіоні; відсутність ґрунту для розвитку тероризму; стабільне економічне зростання; вирішення проблеми «святих земель»; 2) для *Палестини*: вирішення проблеми із сектором Газа; визнання Палестини суверенною державою; зміцнення в економічній та політичній сферах життя країни; вирішення проблеми «святих земель»; 3) для *США*: нездатність повною мірою впливати на регіон та реалізовувати там свої інтереси; 4) для *ЄС*: вирішення проблеми біженців; 5) для *арабських країн*: стабілізація обстановки у регіоні. За ступенем ймовірності: середня ймовірність даного сценарію.

6. Міжнародна система, яка постійно змінюється, збігається з існуючими негативними тенденціями щодо посередництва та розбудови миру.

Першою тенденцією є те, що ліберальна глобальна гегемонія дедалі більше заперечується на тлі повернення до *геополітичної конкуренції, системи повноважень, що змінюється, втручання глобальних і регіональних акторів у конфлікти, які перетворюються на проксі-війни, і браку дипломатичної співпраці між великими державами.*

Другою тенденцією є *дерегуляція застосування сили в усьому світі в контексті більшої кількості (дедалі інтернаціоналізованих) конфліктів із більшою кількістю жертв серед цивільного населення.*

Третя тенденція – *послаблення норми пошуку політичних рішень насильницьких конфліктів.*

Конфлікти часто включають суміш політичних, економічних, ідеологічних і кримінальних планів. Атомізація означає, що в одній країні чи регіоні можуть співіснувати різні конфлікти на національному, субнаціональному та місцевому рівнях. Спроможність і легітимність держави погіршуються, і групи конкурують не тільки з державою, але й між собою. Ці проблеми підривають фундаментальні аспекти медіації.

7. *Мирне посередництво* – це набір досвіду, методів і теорій, які можуть призвести до переговорів і, зрештою, мирної угоди між сторонами насильницького конфлікту. Третя сторона допомагає двом або більше узгодженим сторонам запобігти, врегулювати або вирішити конфлікт, допомагаючи їм розробити взаємоприйнятну угоду. До залучених суб'єктів можуть входити міждержавні організації, зокрема ООН, регіональні організації, держави, релігійні та неурядові організації.

Зростає *різноманітність суб'єктів посередництва (медіації)*. Мирне посередництво більше не належить лише одному учаснику чи групі дійових осіб. *Все більше посередників у конфлікті походить зі Сходу, а не із Заходу, і з Півдня, а не з Півночі.* Ландшафт включає традиційні (ООН, регіональні багатосторонні організації, Норвегія, Швейцарія та так звані «малі демократії»), а також Катар, проміжні держави, такі як Південна Африка, Туреччина, Мексика, Кенія, Китай, приватні актори та інсайтери медіатори.

ВИСНОВКИ

Дослідження історії ізраїльсько-палестинського конфлікту дало можливість сформулювати наступні висновки:

1. Дослідження проблеми хронологізації ізраїльсько-палестинського конфлікту свідчить про відсутність одностайності щодо кількості періодів (від мінімальних двох до значно «деталізованих») і важливості подій, що відбувалися у межах того чи іншого періоду.

Помилково вважати, що 1947-1949 рр. (період Першої арабо-ізраїльської війни) є початком ізраїльсько-палестинського конфлікту, оскільки, на думку багатьох науковців, сягає часів Османської імперії (відсутності в Ізраїлю власної державності). Хоча при вивченні витоків ізраїльсько-палестинського конфлікту зустрічаємо й розширені хронологічні рамки, що звернені до подій IX н.е., адже вважається, що саме з цього часу починається конфлікт між євреями і палестинськими арабами.

2. З моменту виникнення держави Ізраїль питання щодо Палестини стало ключовим у внутрішньому ізраїльському політичному порядку денному. І, навіть, багато в чому саме воно визначив сутнісні особливості політичної системи Ізраїлю в її сучасному та історичному уявленні. При цьому рівень залучення Ізраїлю до вирішення палестинського питання постійно змінювався.

У 1950-х-1970-х рр. уряд Ізраїлю дотримувався досить прагматичного підходу і дивився на палестинську проблему як на майданчик для маневру в масштабнішому ізраїльсько-палестинському протистоянні.

У 1980-х роках підхід Ізраїлю посилювався.

З 1990-х років до початку 2000-х мирний процес досяг свого піку, а палестинська проблема стала значною частиною медіаполітичного дискурсу і гостро стояла перед кожним новоствореним урядом Ізраїлю, прирівнюючи до екзистенційного питання.

3. Предметом ізраїльсько-палестинського конфлікту є право на самовизначення, території, водні ресурси, права людини, статус Єрусалиму, палестинські біженці, безпека тощо.

Кордони палестинської держави можуть бути визначені відповідно до резолюції № 181 чи резолюції № 242 (відповідно по Зеленій лінії). Проте останнє є дещо спірним, оскільки у преамбулі резолюції №242 наголошено на неприпустимості набуття території шляхом війни, а Рада Безпеки ООН немає права передавати територію однієї держави іншій. Постійні маніпуляції із двох сторін (Ізраїлю та Палестини) міжнародним правом - головна причина неспроможні сторін ізраїльсько-палестинського конфлікту домогтися незалежності. Кожна з них вважає протилежну агресором, а не стороною, яка обороняється. Даний конфлікт характеризується систематичним порушенням прав опонента, їх провокуванням, зриванням мирних переговорів тощо.

4. Проблема державності Палестина найактивніше обговорювалося після прийняття Декларації незалежності та після надання Палестині статусу держави-спостерігача.

Прихильники державності Палестини переконані, що Палестина повністю відповідає критеріям державності, які відображені в Конвенції Монтевідео 1933 р.: має територію (неважливо, що межі є спірними); своє населення, свій уряд; може бути учасником міжнародних відносин. Вважають, що палестинська держава виникла ще в епоху Ліги Націй. Адже після відторгнення арабських територій від Туреччини вони стали державами, що підпорядковані Франції чи Великобританії. Державність Палестини визнана у ст. 22 (4) Статуту Ліги Націй [Статут Ліги], Британському мандаті, Лозаннському договорі 1923 р. Її державність доводиться фактом визнання більшістю держав і ООН. Ізраїль мовчазно визнав ОВП, вступивши із ним у переговори про остаточний статус (у 1993 р.).

Противники ж наполягають, що необхідною умовою державності є незалежність, яка передбачає виняткове самоврядування народу на конкретній території, відсутність на ній влади іншої держави (ОВП має вплив на палестинців, але не здійснює державну владу). Вимога незалежності Палестини порушує суверенітет і територіальну цілісність Ізраїлю (оскільки претендує на території Ізраїлю). Палестина не може претендувати на відновлювальну

сецесію, умовами якої є серйозні порушення прав людини та відсутність доступних механізмів захисту. Статус палестинської держави та її межі мають визначати переговори, як це встановлено в Угоді, а не в односторонньому порядку. Прохання Палестини надати їй статус держави-спостерігача порушує ці Угоди, через що резолюцію № 67/19 багато вважають недійсною.

5. Існує два контексти питання про окупацію Палестини: перший - наявність факту окупації; другий - законність окупації.

Ізраїль часто посиляється на теорію *missing reversioner*: режим окупації може бути встановлений лише тоді, коли є законний суверен (сторона), якому територія має бути повернена. У Західного берегу і сектору Газа до війни 1948 р. не було такого суверену. По її завершенні ці території були незаконно окуповані Йорданією та Єгиптом, а тому ці території у контексті Ізраїлю є не окупованими, а спірними. А тому Ізраїль, який захопив їх після війни 1967 р., вважається їх «адміністратор».

Представники визнання факту окупації Ізраїлем (опоненти теорії *missing reversioner*) аргументують: законним *reversioner* є палестинці, які мають право на самовизначення (Ізраїль відторгнув Західний берег у «Договірної Сторони»; мета Женевської конвенції (а саме захист цивільного населення) має бути досягнута, незалежно від наявності легітимного суверена; Рада Безпеки ООН і Генеральна асамблея ООН не один раз вели мову про «окуповані території» і наполягали на застосуванні Женевської конвенції.

Три позиції на законність окупації Палестини:

перша - заперечення факту окупації;

друга - визнання як факту окупації, так і його легітимності (необхідність захисту Ізраїлю від зовнішньої загрози і палестинського тероризму). Трактують Резолюцію № 242 та інші резолюцій, які вимагають виведення ізраїльських сил, такими, що недійсні, оскільки порушують право Ізраїлю на мир;

третья – визнання окупації незаконною: будь-яка окупація має бути тимчасовою (розумність терміну, враховувати мету, природу та обставини); не може завершуватися анексією чи створюванням титул; окупант має діяти на

користь населення окупованої території; ізраїльська окупація суперечить понад 40 рішенням Ради Безпеки ООН і Генеральної асамблеї ООН, винесеним після 1967 р.

6. Позиція Ізраїлю щодо ізраїльських поселень: поселенці мають повертатися у місця, звідки вигнані у 1948 р. Будівництво поселень - це міра безпеки та військової необхідності, адже поселення дозволяють забезпечити порядок, контроль територій, знаходження бази терористів. Відповідно не порушують резолюцію № 242, що передбачає забезпечення «безпечних і визнаних кордонів».

Протилежна позиція Ізраїлю: будівництво поселень суперечить нормам міжнародного законодавства, правам людини; є анексією *de facto*, що порушує право палестинців на самовизначення і не створює титулу.

7. *Прямі* (Ізраїль, Палестина) і *непрямі* (Іран, Ірак, Саудівська Аравія, Сирія, Туреччина) учасники ізраїльсько-палестинського конфлікту. *Основні посередники* даного конфлікту: ЄС, США. *Типи факторів*, що впливають на динаміку ізраїльсько-палестинського конфлікту: соціальний, економічний, релігійний, військовий, територіальний, правовий, політичний.

8. Наслідки насильницьких дій Ізраїлю та ХАМАС (як і дій ОВП, ФАТХ та інших палестинських угруповань в минулому) породили дискусії про територіальну окупацію, насильство проти ізраїльських цивільних осіб, роз'єднувальний мур, що побудований Ізраїлем на Західному березі, ситуації заблокованого населення в Газі, межі права на самооборону, а також чи може інфраструктура (наприклад, лікарні, школи) бути, так званими «об'єктами подвійного використання», а, отже, військовими цілями.

9. Війна у Газі породила, зокрема наступні ініціативи:

- комісії ООН з розслідування ситуації на окупованих територіях, у Східному Єрусалимі та Газі (ООН);
- накази і тимчасові заходи щодо попередження та покарання злочину геноциду в секторі Газа Міжнародного суду 26 січня та 28 березня 2024 р.;

- заявки на видачу ордерів на арешт ізраїльських урядовців і лідерів ХАМАС у Державі Палестина Міжнародним кримінальним судом;
- заяви та твердження агентств ООН, а також Всесвітньої організації охорони здоров'я, Верховного комісара ООН з прав людини, Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), Управління ООН з координації гуманітарних питань;
- Спеціальний доповідач ООН з питань окупованих палестинських територій та Генеральний комісар Близькосхідного агентства ООН для допомоги палестинським біженцям та організації робіт.

10. Впродовж усього ізраїльсько-палестинського конфлікту було запропоновано десятки шляхів його врегулювання. Через сімдесят років ні палестинці, ні ізраїльтяни так і не уклали миру. Причиною цього стало те, що жодна зі сторін не хотіла йти на компроміс. Конфлікт не вдалося вирішити через шість важливих для Палестини пунктів, таких як:

- 1) Створення на землях, окупованих у 1967 р. (сектор Газа, Західний берег р. Йордан), органів палестинського адміністративного самоврядування.
- 2) Створення на вказаних територіях «палестинського району», як частини об'єднання у складі або Йорданії, або Ізраїлю.
- 3) Створення незалежної Палестинської держави із столицею Східний Єрусалим.
- 4) Право палестинських біженців повернутися на Батьківщину.
- 5) Проблеми водних ресурсів у Близькосхідному регіоні.
- 6) Світове визнання держави Палестини, особливо з боку Ізраїлю.

11. В ізраїльсько-палестинському конфлікті вбачаємо кілька можливих сценаріїв:

Перший сценарій: «Продовження конфлікту».

Якщо: 1) буде підтримка конфлікту непрямыми учасниками; 2) буде продовжуватися протистояння між євреями і арабами; 3) арабськими країнами буде продовження постачання палестинцям зброї; 4) між арабами та євреями будуть й надалі точитися релігійні протиріччя.

За реалізації даного сценарію для основних і непрямих учасників та посередників можливе настання наступних наслідків: 1) для *Ізраїлю*: дестабілізація обстановки в країні; розвиток тероризму; 2) для *Палестини*: економічні проблеми; невирішена проблема сектор Газа; проблема палестинських біженців; збереження статусу невизнаної держави; 3) для *США*: продовжиться боротьба за вплив у регіоні; 4) для *ЄС*: посилення проблеми біженців. За ступенем ймовірності: найбільш імовірний даний сценарій.

Другий сценарій: «Перемога Ізраїлю».

Якщо: 1) Ізраїль бере під контроль «Святі місця»; 2) втручання у конфлікт США; 3) якщо відбувається загострення конфліктного протистояння сунітів та шіїтів в ісламі.

За реалізації даного сценарію для основних і непрямих учасників та посередників можливе настання наступних наслідків: 1) для *Ізраїлю*: контролює спірні території; посилює свій вплив у цьому регіоні; 2) для *Палестини*: зберігає статус невизнаної держави; тяжке економічне становище; посилення міграційної проблеми; 3) для *США*: контролює регіон; 4) для *ЄС*: демографічна проблема через потік міграції; 5) для *арабських країн*: загострюється релігійна боротьба всередині релігії між євреями та мусульманами. За ступенем ймовірності: найменш можливий сценарій.

Третій сценарій: «Палестина перемагає»

Якщо: 1) країни арабського світу об'єднуються та підтримують Палестину у боротьбі проти Ізраїлю; 2) США перестане підтримувати Ізраїль.

За реалізації даного сценарію для основних і непрямих учасників та посередників можливе настання наступних наслідків: 1) для *Палестини*: вирішується проблема зі «святими землями» та територіями; почнеться економічне зростання; визнання держави всіма акторами на міжнародній арені; сильний вплив у регіоні; 2) для *Ізраїлю*: тяжке становище; великі економічні втрати; біженці; 3) для *США*: нездатність впливати на регіон та реалізовувати там свої плани; 4) для *арабських держав*: мирне співіснування у регіоні; економічний розвиток. За ступенем ймовірності: найменш ймовірний сценарій.

Четвертий сценарій: «Мирне врегулювання конфлікту»

Якщо: 1) сторонам вдасться знайти мирне вирішення конфлікту; 2) Палестину визнають суверенною державою; 3) Ізраїль визнається як держава всім арабським світом.

За реалізації даного сценарію для основних і непрямих учасників та посередників можливе настання наступних наслідків: 1) для *Ізраїль*: стабілізація обстановки у регіоні; відсутність ґрунту для розвитку тероризму; стабільне економічне зростання; вирішення проблеми «священних земель»; 2) для *Палестини*: вирішення проблеми із сектором Газа; визнання Палестини суверенною державою; зміцнення в економічній та політичній сферах життя країни; вирішення проблеми «священних земель»; 3) для *США*: нездатність повною мірою впливати на регіон та реалізовувати там свої інтереси; 4) для *ЄС*: вирішення проблеми біженців; 5) для *арабських країн*: стабілізація обстановки у регіоні. За ступенем ймовірності: середня ймовірність даного сценарію.

12. Міжнародна система, яка постійно змінюється, збігається з існуючими *негативними тенденціями щодо посередництва та розбудови миру*.

Першою тенденцією є те, що ліберальна глобальна гегемонія дедалі більше заперечується на тлі повернення до *геополітичної конкуренції, системи повноважень, що змінюється, втручання глобальних і регіональних акторів у конфлікти, які перетворюються на проксі-війни, і браку дипломатичної співпраці між великими державами*.

Другою тенденцією є *дерегуляція застосування сили в усьому світі в контексті більшої кількості (дедалі інтернаціоналізованих) конфліктів із більшою кількістю жертв серед цивільного населення*.

Третя тенденція – *послаблення норми пошуку політичних рішень насильницьких конфліктів*.

13. *Мирне посередництво* – це набір досвіду, методів і теорій, які можуть призвести до переговорів і, зрештою, мирної угоди між сторонами насильницького конфлікту. Третя сторона допомагає двом або більше узгодженим сторонам запобігти, врегулювати або вирішити конфлікт,

допомагаючи їм розробити взаємоприйнятну угоду. До залучених суб'єктів можуть входити міжурядові організації, зокрема ООН, регіональні організації, держави, релігійні та неурядові організації.

Зростає *різноманітність суб'єктів посередництва (медіації)*. Мирне посередництво більше не належить лише одному учаснику чи групі дійових осіб. *Все більше посередників у конфлікті походить зі Сходу, а не із Заходу, і з Півдня, а не з Півночі.* Ландшафт включає традиційні (ООН, регіональні багатосторонні організації, Норвегія, Швейцарія та так звані «малі демократії»), а також Катар, проміжні держави, такі як Південна Африка, Туреччина, Мексика, Кенія, Китай, приватні актори та інсайдери медіатори.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18 жовтня 1907 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222/card2#Card
2. Абрамс Елліот. Генеральна Асамблея ООН проголосувала за виселення євреїв зі Старого міста Єрусалиму URL: <https://www.cfr.org/blog/united-nations-general-assembly-votes-remove-jews-jerusalems-old-city-1>
3. Голопатюк Л. С., Тимошенко Р. І. Визначення та аналіз особливостей складових сучасних воєнних конфліктів. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpcvdsd_2017_1_6
4. Гордійчук І. ООН назвала кількість жертв від ізраїльсько-палестинського конфлікту URL: <https://glavcom.ua/world/observe/oon-nazvala-kilkist-zhertv-vid-izrajilsko-palestinskoho-konfliktu-961509.html>
5. Декларація Бальфура (1917) URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%91%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%84%D1%83%D1%80%D0%B0_\(1917\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%91%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%84%D1%83%D1%80%D0%B0_(1917))
6. Ель-Кафарна М. С. Особливості міжнародно-правового статусу Палестини в 1917–1947 роках URL: <https://chasopys.law.npu.kiev.ua/archive/17/12.pdf>
7. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни ООН від 12 серпня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
8. Зовнішня політика Ізраїлю URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%8F_%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0_%D0%86%D0%B7%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BB%D1%8E
9. Ігнатенко Олександр. Хронологія арабо-ізраїльського протистояння: з чого почалося і що відбувається зараз? URL:

<https://svidomi.in.ua/page/khronolohiia-arabo-izrailskoho-protystoiannia-z-choho-pochalosia-i-shcho-vidbuvaietsia-zaraz>

10. Ізраїль готується вести війну ще рік URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3808205-izrail-gotuetsa-vesti-vijnu-se-rik.html>

11. Ісаєва В. Особливості США – як міжнародного медіатора Матеріали міжнародної наукової конференції. (Львів, 3 грудня 2021 р.) / Упорядники: Мальський М. З., Лещенко Л. В., Кучик О. С., Вовк Р. В. Львів: Факультет міжнародних відносин ЛНУ ім. І. Франка, 2021. С. 73-76.

12. Ісаєва В. В. Особливості політики США як міжнародного медіатора. Спеціальність 291. Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії, ОП Міжнародні комунікації та медіація в умовах конфліктного врегулювання. Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2022. 55 с.

13. Кабрал Джон. Війна між Ізраїлем і Газою перевіряє неупередженість посередника URL: <https://mediate.com/the-israel-gaza-war-tests-a-mediators-impartiality/>

14. Конвенція про мирне розв'язання міжнародних зіткнень (І Гаазька конвенція. Міжнародний документ від 18 жовтня 1907 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_938#Text

15. Коппель О. Визначення меж регіону Близького та Середнього Сходу. URL: <http://parelst.ucoz.ru/forum/19-7-1>.

16. Левченко О. Особливості ізраїльсько-палестинських відносин на сучасному етапі. Магістерська дисертація за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». Національний авіаційний університет. К., 2023. 54 с.

17. Лозанський мирний договір від 27 липня 1923 р. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%BE%D0%B7%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%B4%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D1%96%D1%80_\(1923\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%BE%D0%B7%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%B4%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D1%96%D1%80_(1923))

18. Магда Є. В. Регіональний конфлікт на Близькому Сході у глобальному контексті: автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.04: політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку. Київ, 2006. 19 с.

19. Мальчевський І. С. Політична медіація як спосіб врегулювання воєнних конфліктів. Дипломна робота за спеціальністю 054 «Соціологія». Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», кафедра соціології. Київ, 2021. 85 с.

20. Нарія Ніколь. Хронологія складної історії Ізраїлю та Палестини URL: <https://www.vox.com/world-politics/23921529/israel-palestine-timeline-gaza-hamas-war-conflict>

21. Оласюк Н. Лівія та Сирія: близькосхідний вектор у співробітництві США-ЄС. URL: <http://naub.oa.edu.ua/2012/liviya-ta-syriyablyzkoshidnyj-vektor-u-spivrobitnytstvi-ssha-es/>

22. Палестинська держава URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%B0

23. Парамонов Д. Ю. Єгипто-ізраїльське протистояння 50-70-х років XX століття в американо-радянських відносинах. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.02 – Всесвітня історія. – Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2023. 228 с.

24. Переговори “шістки” з Іраном зрушили з мертвої точки: призначено нову зустріч. URL: <http://dt.ua/WORLD/peregovori-shistki-z-iranomzrushili-z-mertvoyi-tochki-priznacheno-novu-zustrich.html>

25. Резолюція № 181 Ради Безпеки ООН від 29 листопада 1947 р. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0_\(1947%E2%80%941949\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0_(1947%E2%80%941949))

26. Резолюція № 242 Ради Безпеки ООН від 22 листопада 1967 р. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B5%D0%B7%D0%BE%D0%BB%D1%8E%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%A0%D0%B0%D0%B4%D0%B8_%D0%91%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B8_%D0%9E%D0%9E%D0%9D_242

27. Резолюція № 3237 Ради Безпеки ООН від 32 листопада 1974 р. URL: <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/ip-a-res-3237.php>

28. Резолюція № 43/177 Ради Безпеки ООН від 09 грудня 1988 р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu88315?ed=1988_12_09&an=53

29. Резолюція № 242 Ради Безпеки ООН від 22 листопада 1967 р. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/90717?ln>

30. Резолюція № 338 Ради Безпеки ООН від 03 жовтня 1973 р. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/93466?ln>

31. Резолюція № 67/19 Ради Безпеки ООН від URL: https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/a_res_67_19.pdf

32. Резолюція №52/250 Ради Безпеки ООН від 07 липня 1998 р. URL: https://www.securitycouncilreport.org/?s=A%2FRES%2F52%2F250&post_type%5B%5D=monthly_forecast_new&post_type%5B%5D=research_reports&post_type%5B%5D=un_documents&post_type%5B%5D=working_methods&post_type%5B%5D=update_report&post_type%5B%5D=chronology&post_type%5B%5D=whatsinblue&x=0&y=0

33. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

34. Рубан Олександр. Росія використовує ізраїльсько-палестинський конфлікт у війні проти України – аналітикиня ІМІ. URL: <https://imi.org.ua/news/rosiya-vykorystovuye-izrayilsko-palestynskyj-konflikt-u-vijni-proty-ukrayiny-analitykynya-imi-i56278>

35. Статут Ліги Націй від 28 червня 1919 р. URL: <https://www.google.com/search?q>

36. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU45001U>

37. Україна послідовно підтримує реалізацію принципу двох держав, Ізраїлю та Палестини, які житимуть поруч у мирі й безпеці, та виступає за урегулювання палестинсько-ізраїльського конфлікту за допомогою політико-дипломатичних засобів URL: <https://suspilne.media/595909-ukraina-vistupae-za-vreguluvanna-palestinsko-izrailskogo-konfliktu-diplomaticnim-slahom-zaava-mzs/>

38. Федченко Євген Миколайович. Близькосхідна політика Ізраїлю в контексті стратегії розвитку ізраїльського суспільства: дисертація канд. політ. наук: 23.00.04 / НАН України; Інститут світової економіки і міжнародних відносин. - К., 2003. 184 с.

39. Шурхало Дмитро. Арабо-ізраїльський конфлікт: короткий екскурс у довгу історію. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/arabo-izrayilsky-konflikt-istoriya/32773942.html>

40. Щербаковська О. Г. Переговорні процеси у врегулюванні ізраїлепалестинського конфлікту. Магістерська дисертація за спеціальністю 054 «Соціологія». Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», кафедра соціології. Київ, 2024. 95 с.

41. Юрчак В. М. Близькосхідні конфлікти у двосторонніх взаєминах французької республіки та Сполучених Штатів Америки. 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку: на здобуття наукового ступеня канд. політ. наук. Івано-Франківськ. Чернівці, 2018. 214 с.

42. Aguirre Mariano, González Bustelo Mabel. The Global South and Mediation between Israel and Palestine: The Conflict Needs a New Paradigm and Renewed Third Parties. *CEBRI-Revista*. Abr-Jun 2024. Ano 3. № 10. P. 144-164 URL: <https://cebri-revista.emnuvens.com.br/revista/article/view/215/302>

43. Arias Juan. Por qué Brasil está llamado a ser un país evangélico y un Estado teocrático.” *El País* March 2, 2024. URL: <https://elpais.com/opinion/2024-03-02/por-que-brasil-esta-llamado-a-ser-un-pais-evangelico-y-un-estado-teocratico.html>.

44. Blum Y. The missing reversioner: reflections on the status of Judea and Samaria. *Israel Law Review*. 1968. Vol. 3. № 2. P. 279–301.

45. Cabral John. The Israel/Gaza War Tests a Mediator’s Impartiality. URL: <https://mediate.com/the-israel-gaza-war-tests-a-mediators-impartiality/>

46. Convention on Rights and Duties of States (inter-American) від 25 december 1933 URL: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/intam03.asp

47. Grignon Julia. Where Does International Law Fit into the Israeli-Palestinian Conflict? *The Conversation*, October 14, 2023. URL: <https://theconversation.com/where-does-international-law-fit-into-the-israeli-palestinian-conflict-215637>

48. Hathaway Oona A. War Unbound. Gaza, Ukraine, and the Breakdown of International Law. *Foreign Affairs*. April 23, 2024. URL: <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/war-unbound-gaza-hathaway>

49. Hugh O’Donnell. The European Union as a Mediator in Israel-Palestine: Operations Cast Lead and Protective Edge URL: https://www.coleurope.eu/sites/default/files/research-paper/edp_1_2016_odonnell_0.pdf

50. Israeli-Palestinian Conflict Timeline <https://education.cfr.org/learn/timeline/israeli-palestinian-conflict-timeline>

51. Jensehaugen Jørgen. Excluded Palestinians: Mediator Gatekeeping in the Israeli–Palestinian Conflict URL: [https://cdn.cloud.prio.org/files/60c03efc-8ccc-4954-a002-db3867cd0fb5/Jensehaugen%20-%20Excluded%20Palestinians%20Mediator%20Gatekeeping%20in%20the%20Israel i-Palestinian%20Conflict%20-%20FAIR%20Case%20Brief%202.pdf?inline=true](https://cdn.cloud.prio.org/files/60c03efc-8ccc-4954-a002-db3867cd0fb5/Jensehaugen%20-%20Excluded%20Palestinians%20Mediator%20Gatekeeping%20in%20the%20Israel%20i-Palestinian%20Conflict%20-%20FAIR%20Case%20Brief%202.pdf?inline=true)

52. Schaer Cathrin. Hamas-Israel conflict: Which nation can be the mediator? URL: <https://www.dw.com/en/which-nation-can-mediate-in-hamas-israel-conflict/a-67082509>

53. Smith Charles. «The Arab Israeli Conflict». In International Relations of the Middle East, Louse Fawcett (Ed.). Oxford University Press: P. 271-297. URL: <https://doi.org/10.1093/hepl/9780198809425.003.0012>.

54. United Nations Security Council Resolution 242 URL: https://en.wikipedia.org/wiki/United_Nations_Security_Council_Resolution_242